SLEZSKÁ UNIVERZITA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

1996

Jakub SOBOTKA

50/96

SLEZSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
Institut tvůrčí fotografie

JAKUB SOBOTKA

MONOGRAFIE

MILENA VALUŠKOVÁ

Rožnov pod Radhoštěm 1.září 1996

SLEZSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
Institut tvůrčí fotografie

JAKUB SOBOTKA

MONOGRAFIE

MILENA VALUŠKOVÁ

bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Doc.Phdr. Vladimír Birgus
Oponent: Odb.as. Mgr. Jindřich Štreit

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a použil pouze uvedenou literaturu.

Jakub Sobotka

Rožnov pod Radhoštěm 1.září 1996

Rád bych poděkoval Doc.PhDr. Vladimíru Birgusovi za odborné vedení diplomové práce, Mgr. Jindřichu Štreitovi za podnětné připomínky a Mileně Valuškové za poskytnutí potřebných podkladů a fotografií. Dále děkuji všem, kteří jakkoli přispěli ke vzniku této práce.

OBSAH

Úvod	7
Stromy	9 - 26
Krajina	27 - 44
FAMU	45 - 60
Zátiší	61 - 72
Rozhovot	73 - 75
Přehled výstav	77
Přehled použité literatury	79

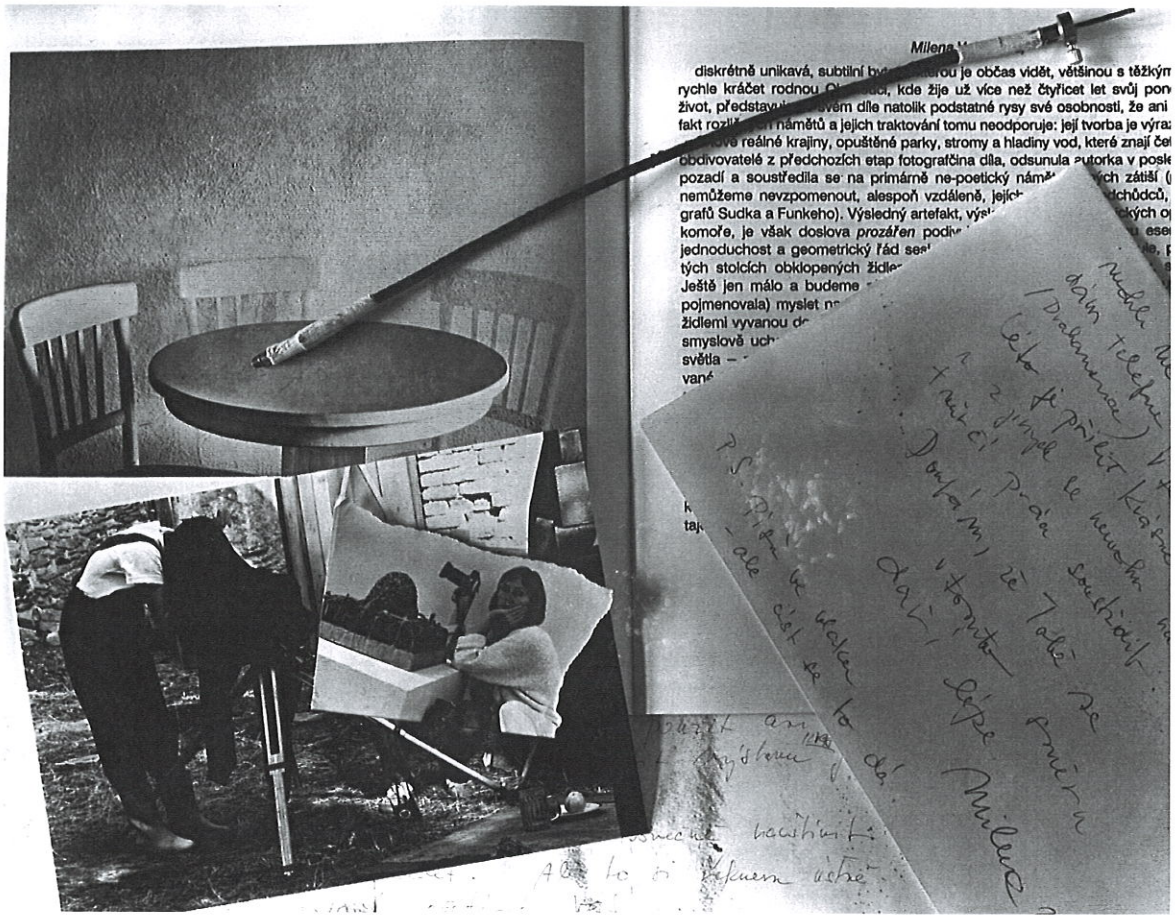

Milena

diskrétně unikavá, subtilní bý[ra] je občas vidět, většinou s těžkým
rychle kráčet rodnou [ci], kde žije už více než čtyřicet let svůj pon
život, představu[ve] dílem natolik podstatné rysy své osobnosti, že ani
fakt rozli[n] námětů a jejich traktování tomu neodporuje: její tvorba je výra
[ho]vé reálné krajiny, opuštěné parky, stromy a hladiny vod, které znají če
obdivovatelé z předchozích etap fotografična díla, odsunula autorka v pos
pozadí a soustředila se na primárně ne-poetický nám[ch zátiší (
nemůžeme nevzpomenout, alespoň vzdálené, jejich [chůdců,
grafů Sudka a Funkeho). Výsledný artefakt, výs[ckých o
komoře, je však doslova *prozářen* podi[u ese
jednoduchost a geometrický řád ses[ie, p
tých stoicích obklopených židle[s
Ještě jen málo a budeme [
pojmenovala) myslet n[
židlemi vyvanou d[
smyslově uch[
světla –
van[
k
taj[

ÚVOD

Na podzim v roce 1988, v době, kdy jsem začínal druhý ročník studia na Přírodovědecké fakultě Univerzity Františka Palackého v Olomouci, jsem na vývěsní ploše objevil plakát následujícího znění: „Základní umělecká škola přijme žáky pro studium v oboru UMĚLECKÁ FOTOGRAFIE. Otevírá se též třída pro pokročilé, starší 18-ti let." Záhy jsem začal tuto školu navštěvovat. Hned první setkání s paní Milenou Valuškovou, která zde fotografii vyučovala, na mě udělalo hluboký dojem. Během prvního půl roku zde vznikla skupina sedmi žáků. Tušil jsem, že se mi zde otevírá úplně jiný svět, než který jsem doposud znal. Milena Valušková velice citlivě usměrňovala naše spontánní snažení. Dokázala nás motivovat a pro fotografii nadchnout. Asi po dvou letech se náš vzájemný vztah učitele a žáků postupně změnil v osobní přátelství plné úcty a respektu. Plnění školních cvičení přešlo v tvůrčí dění „Skupiny M". Následovala řada výstav a účast v několika soutěžích. V roce 1992 jsem dokončil studia na vysoké škole a vrátil se z Olomouce zpět do Rožnova pod Radhoštěm. Skončila tím první část mého fotografického života.

Přátelství s Milenou Valuškovou to však nijak nepoznamenalo. I nadále je to ona, s kým probírám své fotografie. Dál pokračují naše hovory o tvorbě, umění, životě,.... Dále spolupracujeme na společných projektech.

Nedá mi to, abych teď, když mám v rámci studia Institutu tvůrčí fotografie možnost sepsat teoretickou fotografickou práci psal o něčem nebo o někom jiném než o ní. Tvorba Mileny Valuškové zůstává širší veřejnosti neznámá, také se nejedná o nijak rozsáhlé dílo. I renomovaní teoretici si ve spojitosti s jejím jménem vybaví pouze její první cyklus „Stromů". Kdo však poznal blíže Milenu Valuškovou, ví, že její fotografické hledání není v žádném případě u konce. Bez nadsázky mohu prohlásit, že zasvětila fotografii celý svůj dosavadní život.

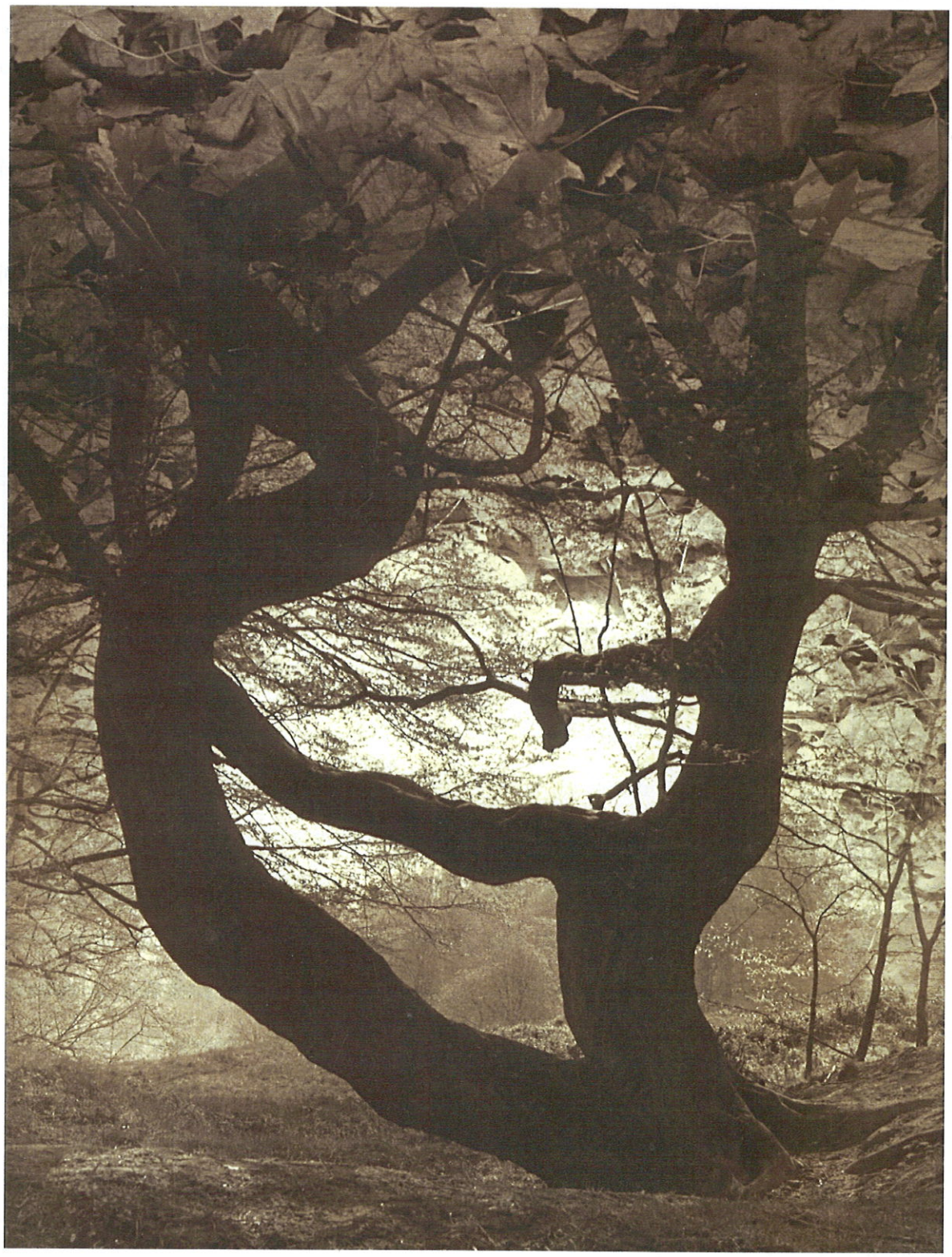

Z cyklu „Stromy“, 1974 - 76

STROMY

Celý život Mileny Valuškové je spojen s Olomoucí. Narodila se zde 6. října 1947. Po ukončení základní školy jí bylo znemožněno vystudovat jakoukoliv střední školu s maturitou. Důvod je prozaický, otec byl živnostníkem. Absolvuje Střední odborné učiliště fotografické v Brně. Po návratu do Olomouce vystudovala gymnázium.

Své první zaměstnání nastoupila jako fotografka na Soudním lékařství Lékařské fakulty Univerzity Palackého. To bylo v roce 1968. Práce zde byla zajímavá ale náročná. Prováděla se dokumentace případů, které byly projednávány u soudu. Kromě různých doličných předmětů chodila běžně fotit i do pitevny oběti násilných činů.

Šedesátý osmý rok je pro Milenu Valuškovou též rokem svatebním. S úsměvem vzpomíná na to jak její svatební kytice skončila v hlavni ruského tanku. Manželství se svou první láskou, učitelem tělocviku však nemělo dlouhého trvání. „Brzy jsem zjistila, že s tímhle člověkem nemohu strávit život. Byl dosti materialisticky orientován. Já se začala zajímat o umění, filozofii, náboženství, ... Úplně jsme se duševně vzdálili."

Na prázdninovém pobytu v Příbrami se setkává s místním fotografem Dušanem Šimánkem. Díky němu poznává „jinou" fotografii než doposud. Je vtažena do umělecké sféry a prvotřídní profesionální fotografie. Dušan Šimánek se chystá k přijímacím zkouškám na FAMU a Milena Valušková se rozhoduje to zkusit také. To je impuls k její první soustavnější fotografické činnosti. Začíná vytvářet fotomontáže stromů.

Zvětšuje v práci na Soudním lékařství, kde má k dispozici velkou komoru. Navíc přímý nadřízený ji v této činnosti podporuje a těší se, co nového udělá. Cyklus „Stromy" zasílá k přijímacím zkouškám v roce 1972, ale na rozdíl od Dušana Šimánka se na školu nedostává. I to je jeden z důvodů jejich pozdějšího odloučení a rozchodu.

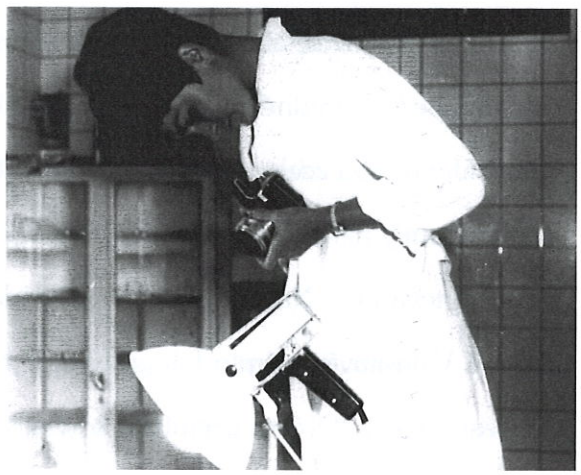

Milena Valušková při práci v pitevně na Lékařské fakultě

Po tomto nezdaru zasílá fotografie stromů do Národní soutěže amatérské fotografie AMFO, kde za ně získává jednu z cen. V porotě této soutěže byl přítomen i pan Jaroslav Vávra, člen skupiny DOFO a vůdčí osobnost fotografického dění v Olomouci. Fotografie Mileny Valuškové jej zaujaly, později ji osobně navštívil a na jaře roku 1973 jí uspořádal první samostatnou výstavu v Divadle hudby v Olomouci.

První výstava v Divadle Hudby, 1973

Poeticky laděné montáže stromů a jejich fragmentů kombinuje v temné komoře s mraky a vodními hladinami. Výsledný obraz je obvykle složen ze dvou někdy i tří negativů. Takto je každá zvětšenina originálem, ani dvě bezprostředně za sebou zhotovené fotografie nejsou zcela totožné. Nálada zvětšenin je umocněna jemným modrým a hnědým tónováním. Namísto názvů přikládá Milena Valušková k těmto fotografiím úryvky básní, jako: „O čem přemítáš, když s tebou mlčím", „V prosbě o jaro", „Nesetkání", atd. Nejedná se ovšem o ilustraci poezie. Fotografie Mileny Valuškové jsou naopak samy o sobě básněmi.

STROM - symbol života.

STROMY spojují zemi (hmotu) s nebem (duchem). Vyrůstají ze země a směřují k nebi.

STROMY chápány též jako symboly zviditelnění nehmotné idee, jako symboly zjevující některá tajemství života.

A v neposlední řadě STROMY jako podobenství. Jsme to vlastně my lidé. Větve stromů - lidské ruce, naše prsty, které se blíží, proplétají, tisknou a dotýkají nebo zase vzdalují, míjejí a odcházejí. Obraz každého stromu je ve skutečnosti obrazem člověka, je to jeho osud, životní příběh.

Milenu Valuškovou zajímá co každý z nás nosí ukryto ve svém nitru, zajímá ji vnitřní rozměr člověka. Proto jsou její stromy oproštěny od hmotné země a pomocí fotografické montáže pozvednuty k obloze s jasným světlem a zasazeny do ní, právě tak do vodní hladiny ve které se v souměrné vyváženosti zrcadlí nejen další stromy, ale právě i obloha. Hmota je nahrazena duchem.

STROM žije, žije tak právě, že jeho zachvění se ve vánku je „něhy až nelidské". Těch probdělých nocí v klauzuře své laboratoře, aby byla zviditelněna něha, kterou přece člověk pro svůj život tak potřebuje a kterou STROM tak štědře rozdává.

Dva osamělé stromy. Jak učí lásce. On ji neopustil, když ztratila svou krásu. On ví, že krása je v čistotě dřeni. A opět hodiny osekávání nepodstatného. Opět hledání trhliny v mracích, aby byla umocněna myšlenka, aby sdělení bylo prosté jako podobenství. Neboť jen v podobenstvích lze zviditelnit lásku.)[1]

Reakcí na fotografie Mileny Valuškové je i báseň neznámého autora, zaznamenaná do návštěvní knihy této výstavy.

Byla již skoro bez mízy

On přesto vedle ní zůstal
neprosila ho
haluzemi ovinul
její ubohé tělo
a hrál na listy
něžné kompozice pro ni

Byla už skoro bez mízy

On však ji stále miloval
a snad ještě hlouběji
teď když byla bezbranná
když zchromla
a hlas její ve skřípotu
ve skřípotu jen žil

Byla už skoro bez mízy

Stáli spolu dál
do výše v závrati
a červánek jenž jim z mraků zvěstoval
věčné útočiště lásky
se v propast do nebe šířil.)[2]

Recenze na výstavy v Divadle hudby psal básník Petr Mikeš. Milena Valušková se s ním setkává bezprostředně po vernisáži. Jistě netušila, že se stane zanedlouho jejím mužem.

Z fotografií je zřejmé, jak důležitou roli hraje v jejím životě poezie, víra a duchovní svět. Žije v zajetí poezie. Bratr Rostislav Valušek, tou dobou studující teologii, píše básně. Petr Mikeš píše básně. Spolu s přáteli navštěvuje večery poezie „Šlépěj v okně", konající se v Brně, kde jsou hlavními osobnostmi básník Jiří Kuběna a filozof Josef Šafařík. S Petrem Mikešem často zajíždí do Tasova navštívit hrob Jakuba Demla, také do Počátek uctít památku básníka Otakara Březiny. Navštěvuje i Chýnov malíře Františka Bílka. Jezdí na Petrkov za Bohuslavem Reynkem. Svatbu s Petrem Mikešem mají roku 1974 v katolickém kostele v Jedovnici před oltářem od Jana

Koblasy a oltářním obrazem od Mikuláše Medka.

Sama na tyto roky vzpomíná slovy: „Byla to nádherná doba. Téměř nepřetržitě jsem četla poezii. Bylo mi dvacet a v jednom kuse jsem byla zamilovaná, buď platonicky nebo do nějakých idealistických lásek."

V roce 1974 se Milena Valušková podílí na založení olomouckého ARS klubu, volného sdružení lidí, kteří se zabývají nějakou uměleckou tvorbou. Dominantní je zde opět poezie. Z fotografů se zde schází kromě Mileny Valuškové také Vladimír Birgus a Tomáš Vážan . ARS klubu tehdy patřila Galerie Pod podloubím. V přední části se pořádaly klubové výstavy, v zadní místnosti se konaly večery poezie, sestavovaly sborníky, plánovaly výstavy a probíralo výtvarné dění.

Z vernisáže výstavy v galerii V podloubí, 1975

Cyklus stromů vystavuje Milena Valušková ještě na několika místech na Moravě. V roce 1976 tyto složité montáže úplně opouští a věnuje se méně poetickým námětům.

Dnes po dvaceti letech „ STROMY" jako výstavní celek neexistují. Milena Valušková přiznává, že stejným způsobem by tyto fotografie dnes již nenazvětšovala. Původní zvětšeniny jsou z převážné části rozdány a některé ztraceny.

Odkazy v textu:

)[1] VALUŠEK, R.: Stromy - pozvánka na výstavu Mileny Valuškové v Divadle hudby, Olomouc, 1973

)[2] Stromy - pozvánka na výstavu Mileny Valuškové v Divadle hudby, Olomouc, 1973

Z cyklu „Stromy“, 1972

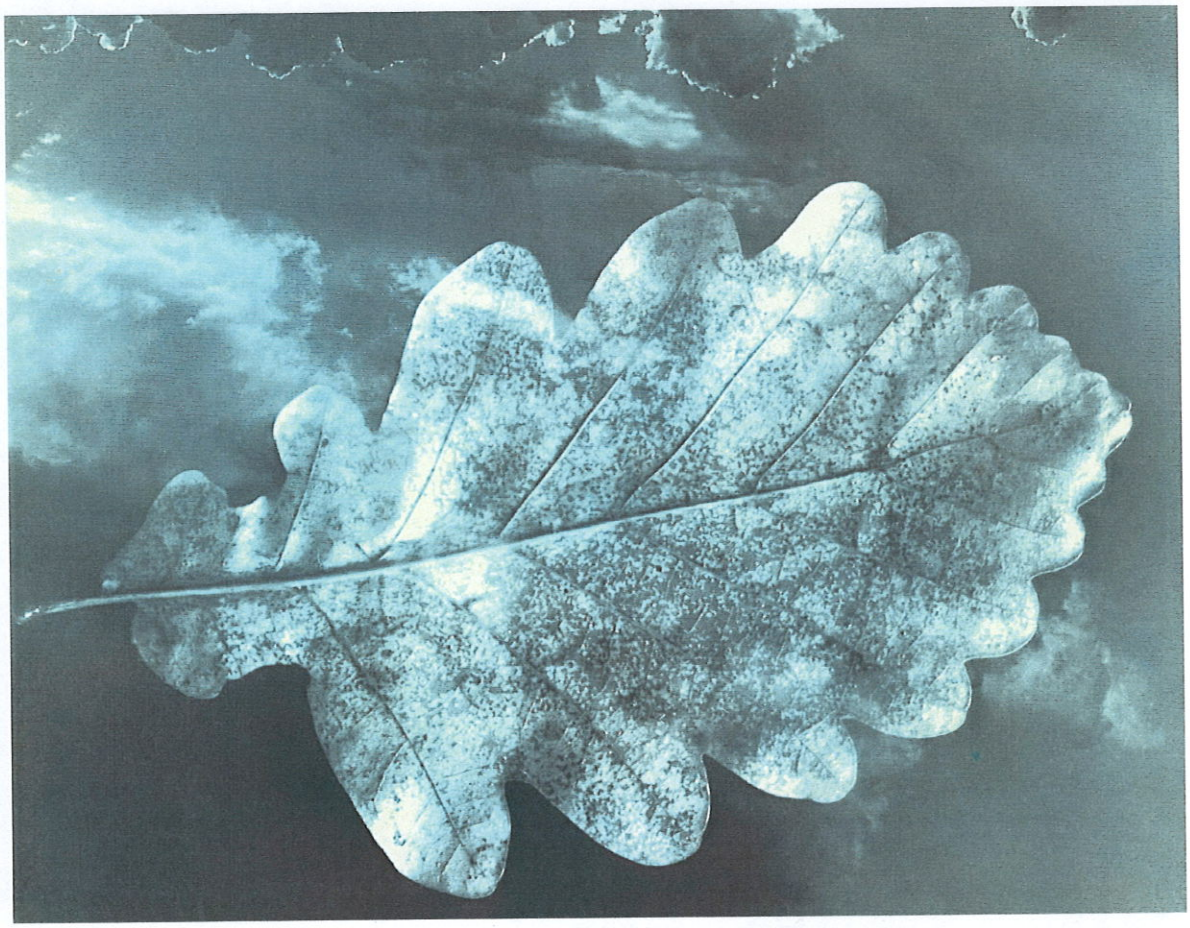

Z cyklu „Stromy“, 1973

Z cyklu „Stromy“, 1973

Z cyklu „Stromy“, 1974 - 76

Z cyklu „Stromy“, 1974 - 76

Z cyklu „Stromy“, 1974 - 76

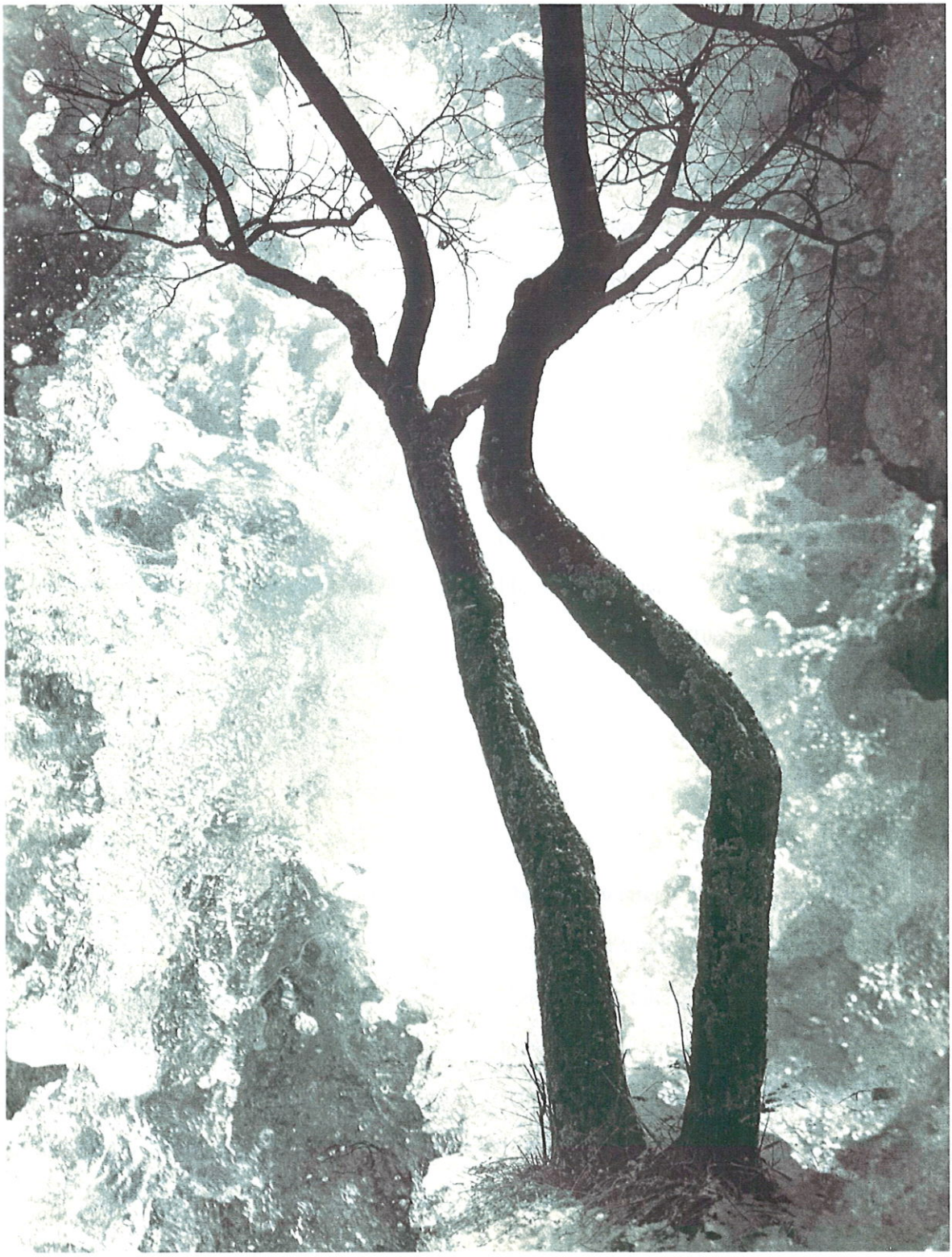

KRAJINA

Na fotografiích Mileny Valuškové nenalézáme téměř žádný vliv jiných autorů. Nikdy také neměla ve své tvorbě žádné konkrétní vzory. Je nepřeberná řada fotografů, v jejichž díle se setkáme s obrazy stromů a krajinou. Ze všech jmenujme alespoň ty nejznámější: Jaromíra Funkeho a jeho cyklus Pralesy, Josefa Ehma, Josefa Sudka a jeho hukvaldské a beskydské fotografie, Martina Martinčeka, Rudolfa Jandu , Josefa Ptáčka a jeho zamlžené parky, Noru Zikmundovou a Zuzanu Mináčovou a její fotomontáže. Módní směry a trendy nikterak Milenu Valuškovou nepoznamenaly, registrovala je, ale neztotožnila se s nimi, ostatně vždyť v tvorbě mladé generace 70tých let se s přírodní lyrikou lze setkat jen velmi sporadicky.

V Olomouci v té době doznívá vliv skupiny DOFO - Dobrá fotografie, působící v letech 1958-1967. V jejich programovém prohlášení z roku 1959 mimo jiné stojí:

Čtyři písmena, která, pokud síly stačí, by se chtěla stát pojmem. Z velkého společného zájmu jen několik střípků zrcadla nasta veného době, střípků, které tu a tam zachy cují několik okamžiků současnosti, viděné různýma očima. A je tu láska k věci a touha diváka zastavit, přimět ho k pohledu a zahloubání. Jestliže se to někdy podaří, bude to pro nás velkým povzbuzením.)[3]

Předsedou skupiny DOFO je po celou dobu Jaromír Kohoutek, Jaroslav Vávra mluvčím, Ivo Přeček se staral o výstavy, Jan Hajn o archivaci, alba jsou uchovány u Vojtěcha Sapary. Tvorba členů je nejdynamičtější začátkem šedesátých let s příchodem teoretika Václava Zykmunda a Viléma Reichmanna. Poté klesá jejich aktivita na minimum. Krátkodobě se činnost skupiny obnovuje v letech 1973-1975.

Stranou všeho dění tvoří Miloslav Stibor. Celou dobu také působí v Olomouci spolek fotoamatérů v rámci fotografické sekce „Vlastivědná muzejní společnost".

To vše, až na pana Vávru, zůstává Mileně Valuškové utajeno. Nepřichází s nimi do styku a ani jejich společnost nevyhledává.

Jako profesionální fotograf se neustále pohybovala v prostoru fotografie pro někoho, případně pro všechny. Vlastní tvorba je pak pro ni jakousi tajnou schránkou, úzce střeženým soukromím, do kterého si nenechá někým zasahovat.

Myšlenková orientace Mileny Valuškové je zřejmá již z předcházejícího období. Duchovním otcem moravské umělecké komunity, sdružené kolem Jiřího Kuběny a jeho „Šlépějí v okně" je brněnský filozof Josef Šafařík.

Na jednom z večerů dostává od Josefa Šafaříka monografii „Fotografie Čestmíra Krátkého" s textem od Jana Koblasy. Zde je pro ilustraci několik myšlenek z této knihy:

Světlo a stín.

Bílá a černá.

Škála šedí.

Trvalo léta než přinutili světlo kreslit a malovat. Co lidí se na tom podílelo. Kolik fyziků a chemiků. Kolik umělců. Další léta trvalo, než si vymezila fotografie přesná meze působnosti. Zprvu fotografie - zázrak. Může zachytit vše co oči vidí. Vše co má světlo a stín. Reportáž - dokument - vzpomínka - zůstaly nejčastějším syžetem a směrem snažení valné většiny fotografů. Ať profesionálů či amatérů. Komerční fotografie, užitá fotografie, atd. Jen nemnoho autorů se zabývá fotografií po všechna ta léta fotografií s jiným záměrem. A nemnoho z těch nemnoha nalezlo umění umění. Nemnohým bylo dáno přemoci snadnost.

Pracovat musíme ve chvílích klidu a soustředění. Ten klid si musíme vynutit za každou cenu. Tak jako musíme z mozku vypudit všechno rozptýlení, jimž je i utrpení, bolest, hlad a žízeň. Pro vznik díla musíme vymezit prostor rovnováhy a klidu. Abychom mohli své úsilí přesně zamířit. Nálada, a vůbec jakýkoliv osobní stav, musí se vytratit, aby mohlo dojít k onomu jedinečnému soustředění bez kterého nemůže vyjít na svět dílo, plné pokory a samozřejmosti. U kterého nejde o to pohnout diváka ku pomoci, nýbrž jen k prožitku bolesti či jiného stavu, dostatečně hodného obsahu umění.

Stojíte před černobílou stěnou - oknem do zvláštního, podivného, křehkého světa, v němž se i vy zrcadlíte. Hloubka prostoru, do něhož se díváte a jimž sami proti sobě procházíte, je daleká. Ubíhá v obrácené per-

spektivě do šíra. Prostírá se před vámi - můžete bloudit a nikdy nenajít ani smysl ani cíl. Myšlenky se vám uvolňují a rozbíhají. Hudba pro oči - myšlenky lehce vzlétají a měkce usedají, loudají se po bizarních tvarech této krajiny fantazie, země nikoho a všech. Která se každému vzdává, vydává a otvírá. Každému, kdo se ji chce otevřít vydat a vzdát.)[4]

V roce 1976 Milena Valušková opustila metodu fotografických montáží, zůstala však věrna černobílé fotografii. Poetika dřívějších prací je nahrazena snahou o zachycení atmosféry a nálady konkrétního místa. Oblast přírodních motivů zůstává v jejím díle i nadále dominantní. Vznikají cykly „Městských periferií", „Zamžených parků", „Vodních hladin", „Trav" a „Bříz".

V rozmezí let 1976 až 1978 vznikají fotografie „Městských periferií". Milena Valušková nás přivádí na hranici lidského sídla. K předělu přírodního a uměle člověkem vytvořeného místa. Napětí, které bychom zde čekali se stalo už dávno historií. Zbytky opuštěných a chátrajících lidských obydlí jsou přijímány okolní krajinou, vtahovány vegetací zpět do přírody. Člověk je zastoupen na těchto fotografiích prostřednictvím svého díla - stavby. Z konfrontace lidstva a přírody neodchází poražen, avšak ani jako vítěz. Čas přivedl vše k nové, poklidné harmonii a řádu.

S Jindřichem Štreitem při vernisáži v Litovli, 1981

Fotografie městských periferií volně přechází v cyklus „Zamžených parků", kde je ještě více umocněna snaha Mileny Valuškové o zachycení atmosféry a výjimečnosti - snad dokonce Genia loci. Fragmenty připomínající lidskou existenci - lavička, pouliční lampa, schody, zeď se spolu s okolní krajinou noří do sedavé mlhy, případně do prořídlé tmy. Vše je naplněno tajemnou, až mystickou náladou. Souběžně vznikají záběry průhledů do krajin za vylomenými dveřmi a rozbitými okny. Zde přebírá hlavní významovou roli světlo. Světlo nás vybízí k průnikům mezi snem a realitou. Vytahuje nás tam někam ven. Stáváme se součástí obřadů otvírání vrat a vcházení do

probouraných vchodů. Kontrast tmavých obrysových zdí a jasného světla tam venku jen zhmotňuje napětí mezi tady a tam, mezi přítomností a budoucností.

Na těchto fotografiích je zobrazen ryze vnitřní svět autorky. Je to pro ni způsob meditace, způsob zachycení rozpoložení duše.

V dalších fotografických cyklech „Vodních hladin" a „Trav" můžeme alespoň v náznacích nalézt odezvu doby, ve které vznikaly.

Reakcí na stále se zrychlující životní tempo a stále rostoucí příliv informací jsou fotografie „Vodních hladin" . Vodní hladina symbolizuje určitou vyrovnanost, jednoduchost a řád. Pro Milenu Valuškovou je to forma útěku z přetechnizovaného světa, návrat zpět k prasílám přírody.

Obdobně by se daly vyložit i fotografie „Trav". Jemná struktura travnatých cest, travnatých doupat, jemná tonalita obrazu, předznamenává zdroj inspirace - japonskou a čínskou poezii.

Všechny tyto fotografie vznikaly průběžně v desetiletém období let 1976 - 1986.

Odklon od poezie je odrazem i nezdarů

Z vernisáže výstavy Mileny Valuškové, Litovel 1981

z osobního života. Ani druhé manželství nemělo dlouhého trvání. Petr Mikeš byl notorický alkoholik. Byl to sice člověk, se kterým si Milena Valušková po všech stránkách rozuměla, ale kvůli alkoholu s ním nemohla žít. V roce 1976 se na své výstavě v Galerii Pod podloubím seznamuje s Ivo Hanelem, doktorem, který se zabývá muzikoterapií a alternativní medicínou. Obdobně jako Petr Mikeš je i on pro ni silně inspirativní člověk. Jejich vztah byl velice zvláštní. Ivo Hanel žil v Prostějově a Milena Valušková v Olomouci. Tak to vydrželi pět let. Byl to právě doktor Hanel, kdo Milenu Valuškovou přemluvil, aby se znovu přihlásila ke studiu na FAMU.

Odkazy v textu:

)[3] BALAJKA, P.a kol.: Encyklopedie českých aslovenských fotografů, ASCO, 1993, str.428 - 429

)[4] KOBLASA, J.: Čestmír krátký - monografie

Z cyklu „Městské periferie“, 1976 - 82

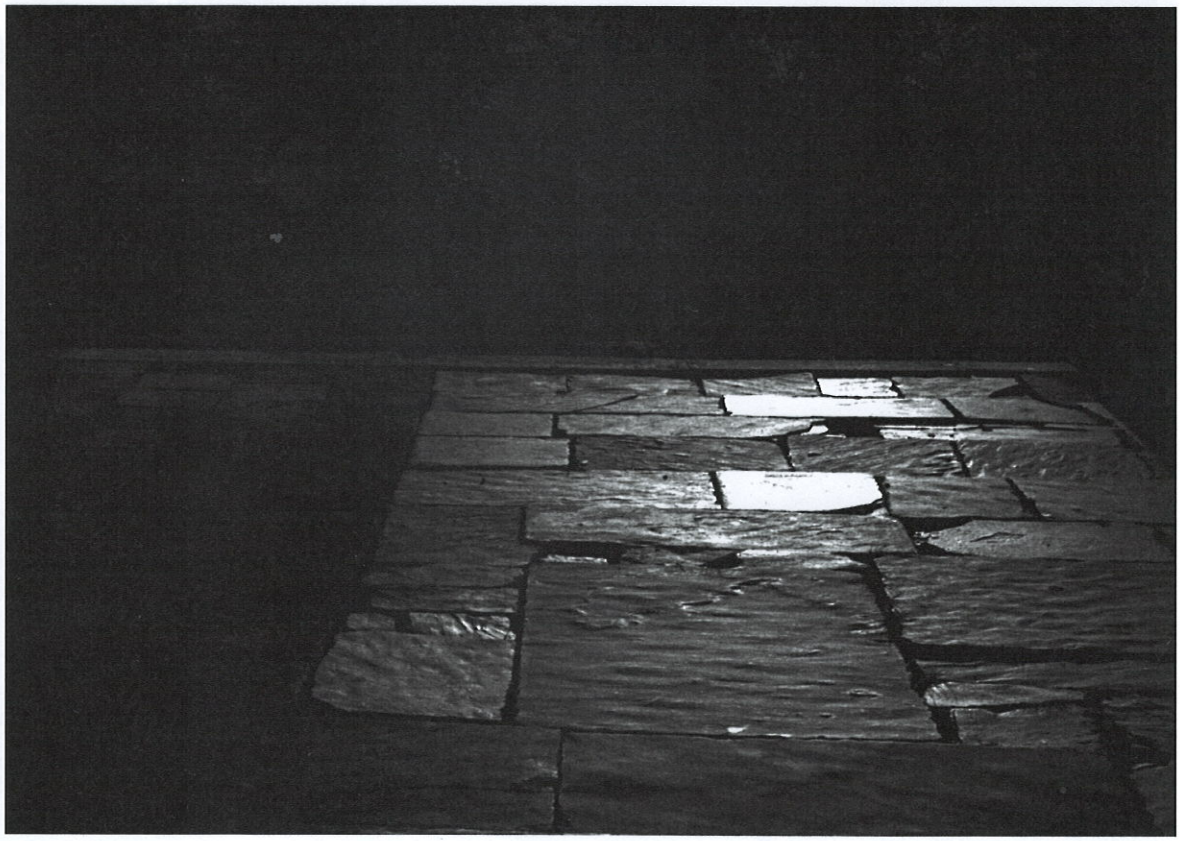

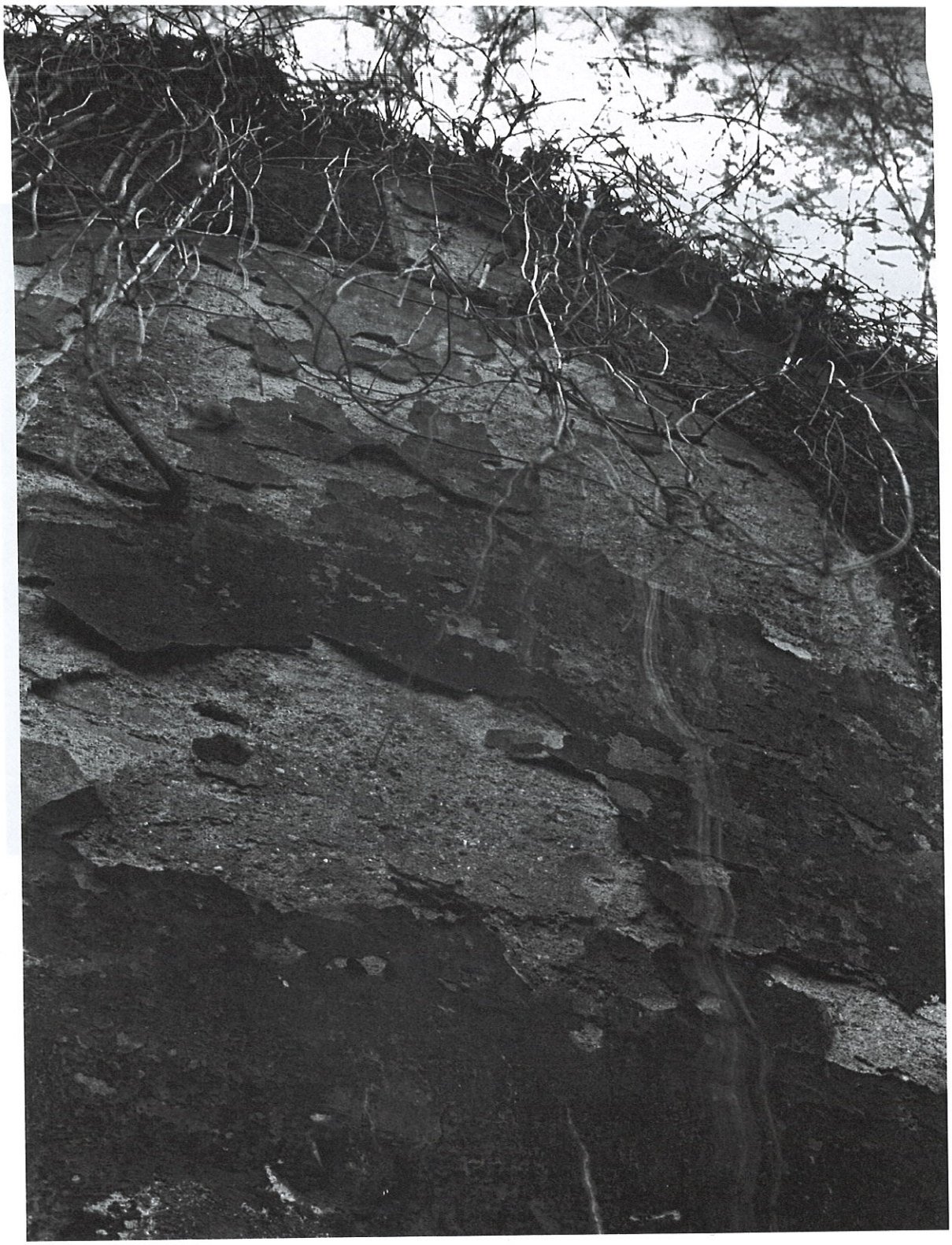

Z cyklu „Městské periferie“, 1976 - 82

Z cyklu „Zamlžené parky“, 1984 - 86

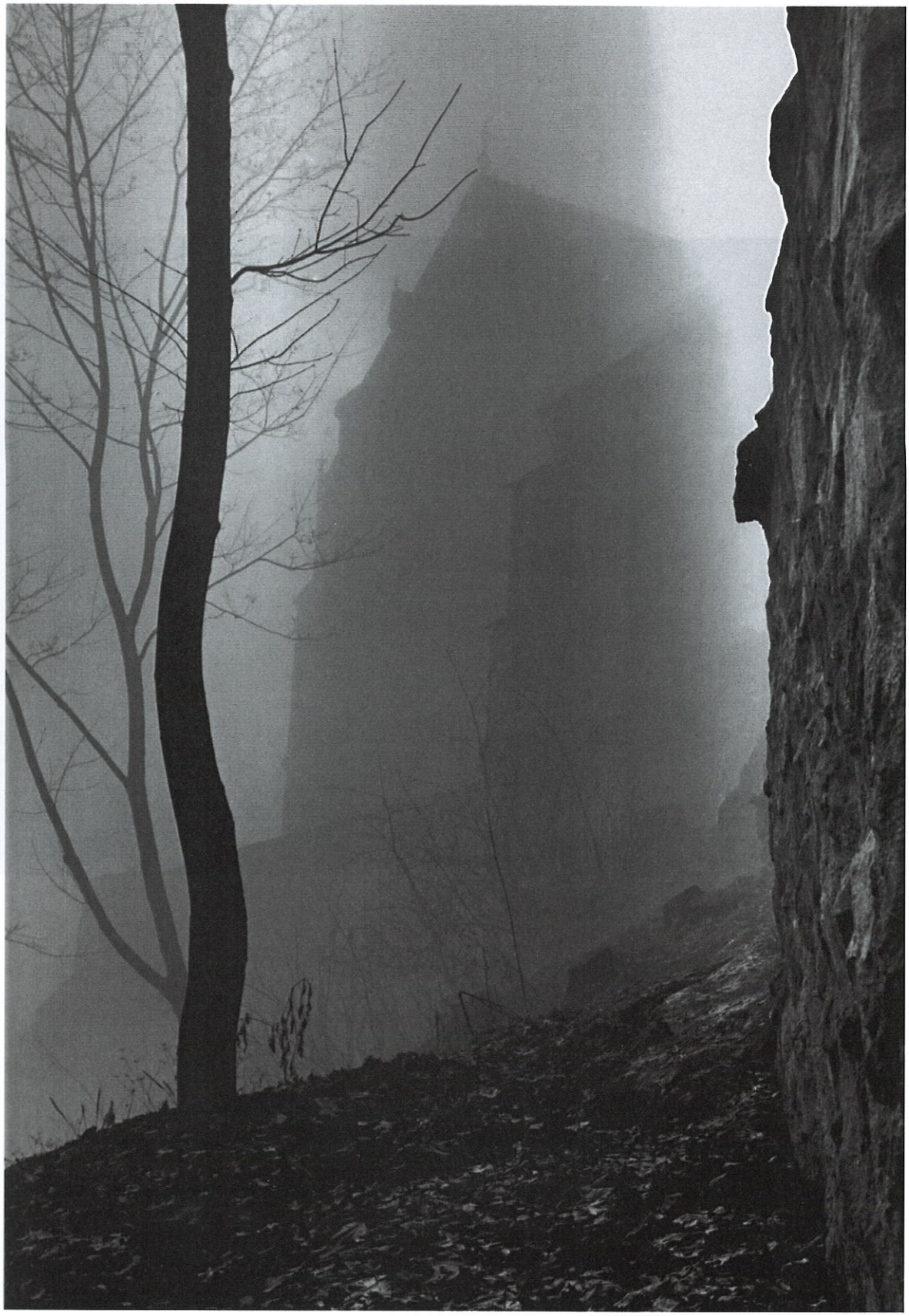

Z cyklu „Zamlžené parky“, 1984 - 86

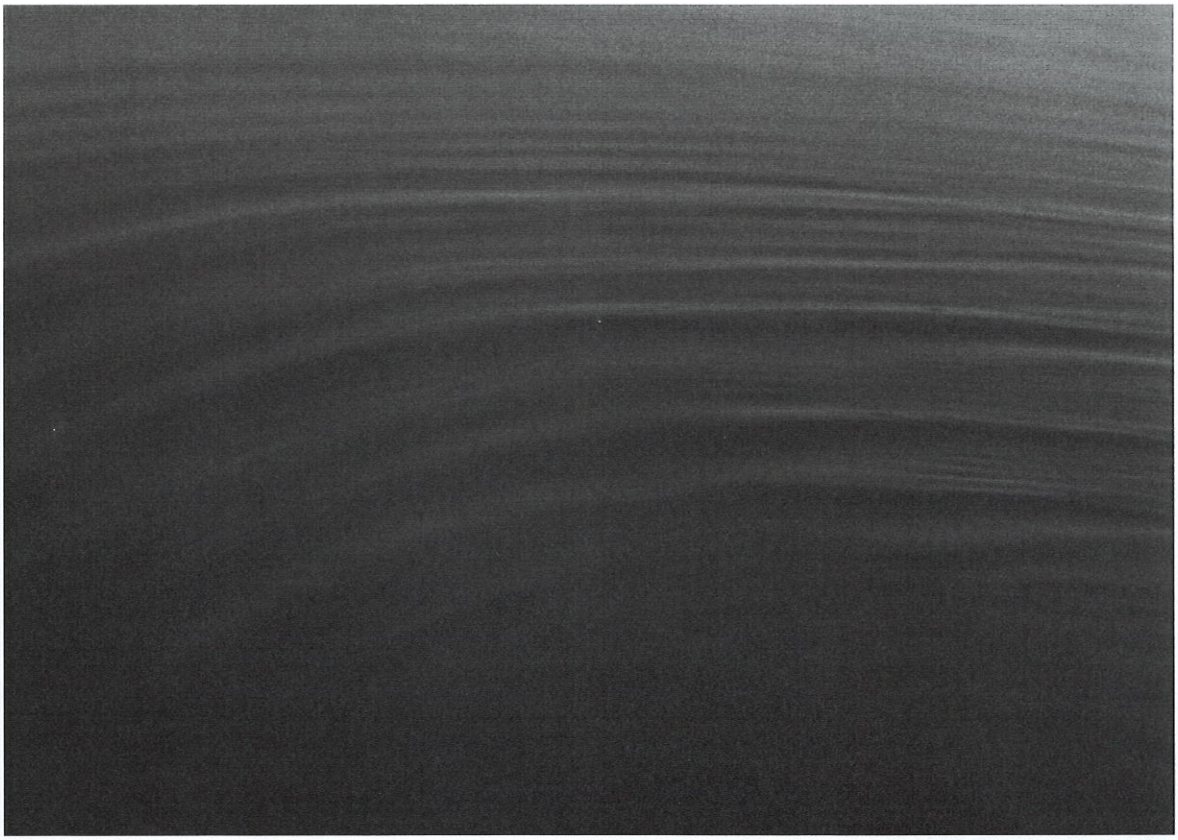

Z cyklu „Vodní hladiny“, 1982 - 84

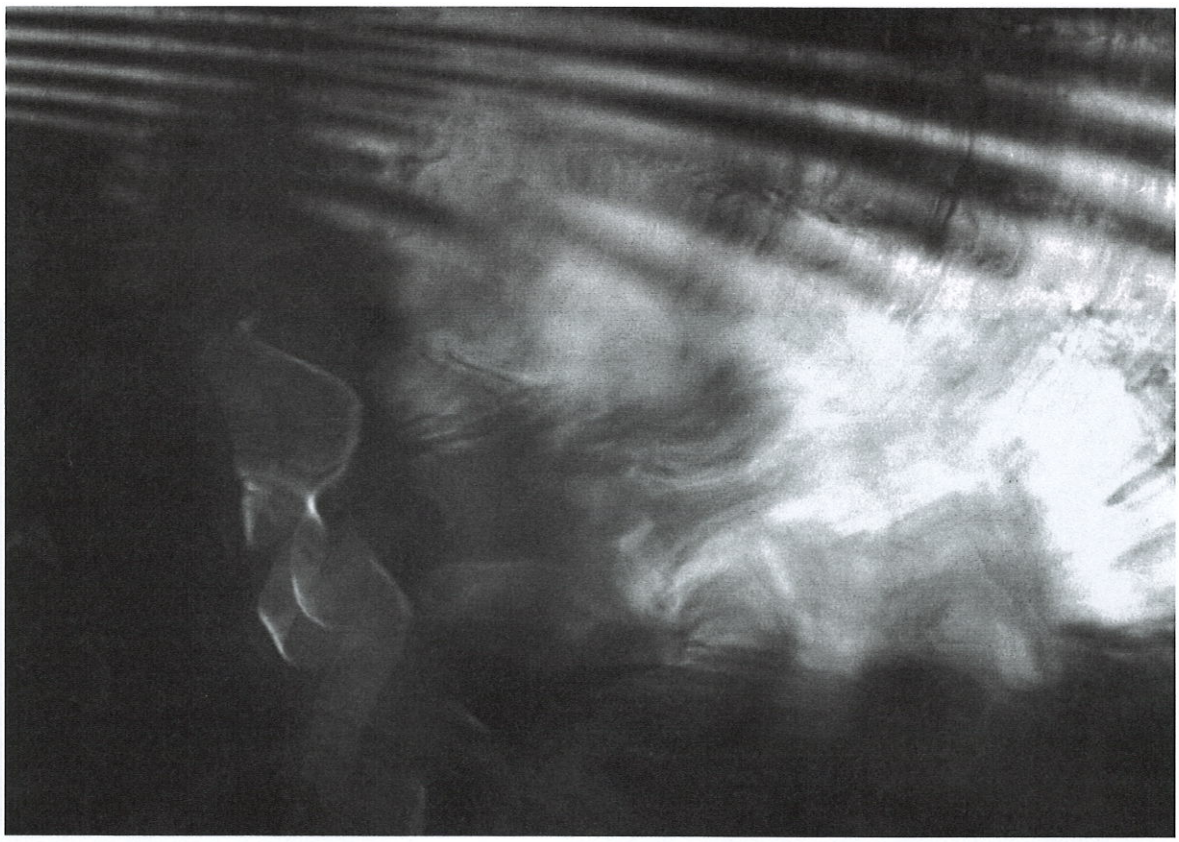

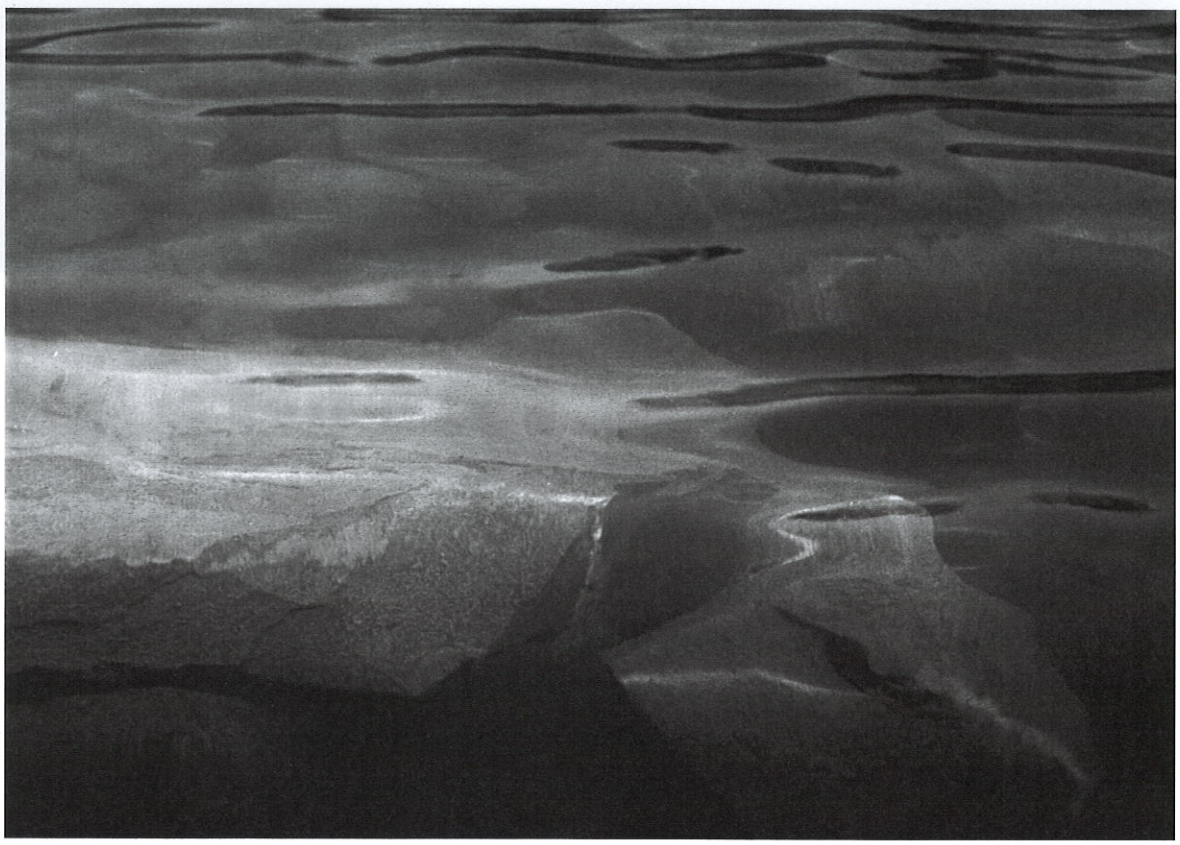

Z cyklu „Trávy“, 1982 - 86

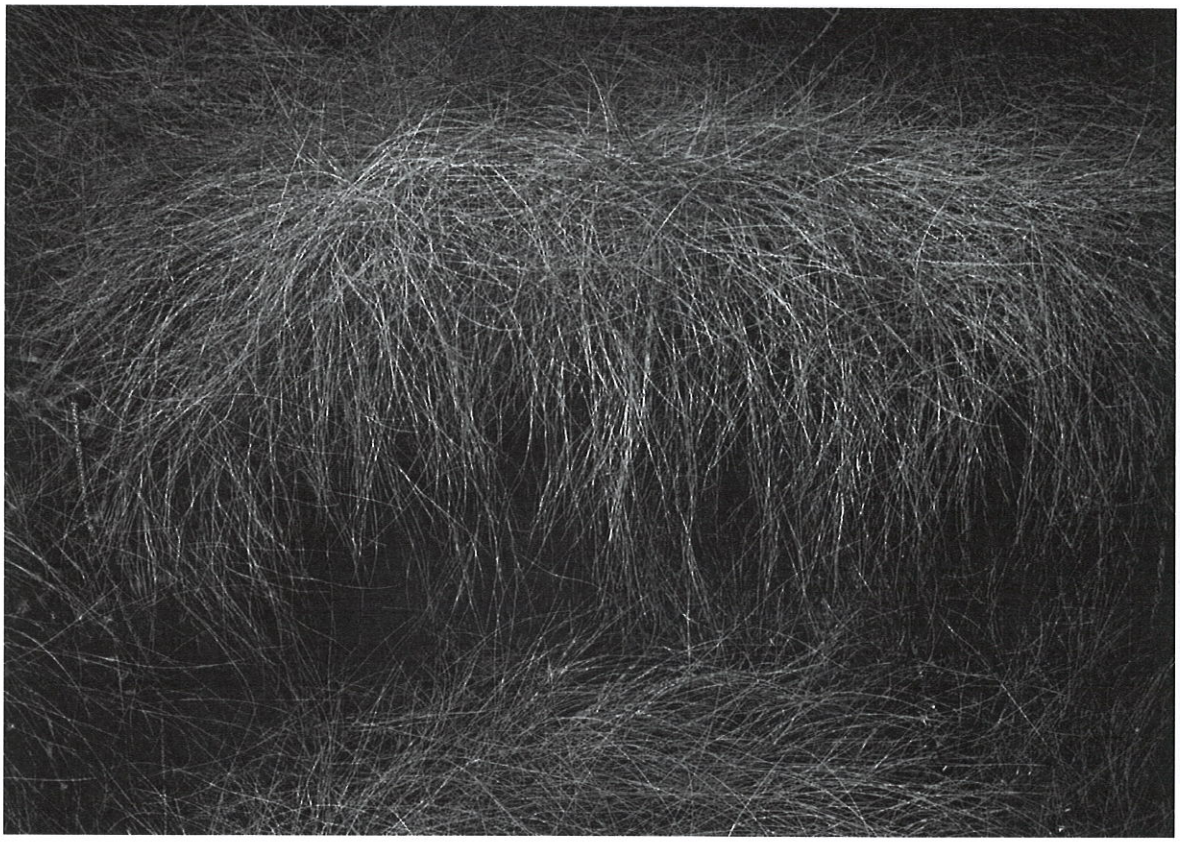

FAMU

V roce 1978, ve svých 31 letech, začíná Milena Valušková studovat FAMU v Praze. Od svého původního záměru absolvovat denní studium nakonec upustila. Důvodů k tomuto rozhodnutí bylo vice. Jednak jí v Praze chybělo potřebné zázemí - přátelé, byt a komora, navíc zůstala sama, finančně nezajištěna. Před nástupem na FAMU totiž ukončila pracovní poměr na Lékařské fakultě v bláhové představě, že ji bude Ivo Hanel během studií živit. K tomu však nikdy nedošlo. Nezbývá jí nic jiného, než studovat dálkově a nastoupit do dalšího zaměstnání. Sehnat práci fotografa pro ni nebylo nijak snadné. Bratr, kněz církve československé, byl po roce 1969 dva roky v emigraci. Znepříjemňování života aparátem státní bezpečnosti se vztahovalo i na Milenu Valuškovou. Po roce hledání nastupuje na místo fotografa u Památkové péče v Olomouci. Práce je zde pro ni zajímavá. Jejím úkolem je dokumentovat stav památek po celé severní Moravě. Dostává se na řadu zajímavých míst. Svobody, která je jí zde poskytnuta, využívá i pro vlastní tvorbu. Řada fotografií z cyklu „Zamlžených parků" a „Městských periferií" vznikají právě zde. U Památkové péče zůstává zaměstnána po celou dobu studia na FAMU.

Autoportrét, 1979

Dálkové studium probíhalo formou jednodenních konzultací, které se konaly vždy jednou za měsíc. Při těchto krátkých návštěvách v Praze nevzniká u Mileny Valuškové silnější vazba na tehdejší dění na této škole. Přátelí se se svými spolužáky Miroslavem Haunerem, Magdalenou Šourkovou, Martinem Hruškou a Jozefem Sedlákem.

Z profesorů je jí nejbližší pan Jaroslav

Krejčí, vyučující divadelní fotografii a grafickou úpravu. Jednak ovlivňuje Milenu Valuškovou jako člověk, jsou také duchovně spojeni přes básníka Bohuslava Reynka a další společné přátele. Dalším vyučujícím, na kterého ráda vzpomíná je pan Pavel Štecha, který v té době vedl cvičení a semináře z dokumentární fotografie. Často se setkává s Vladimírem Birgusem, přítelem z ARS klubu, který působí na FAMU jako asistent. Později pod jeho vedením píše závěrečnou diplomovou práci.

Druhý ročník končí Milena Valušková

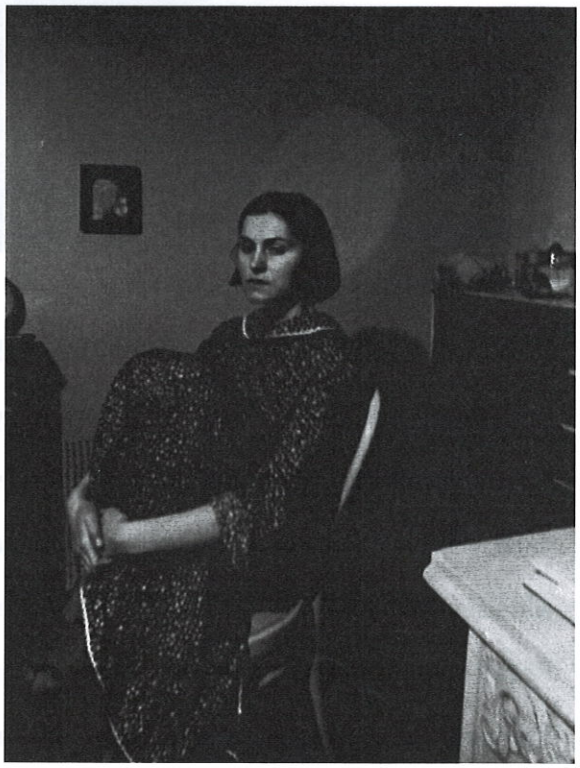

Milena Valušková ve svém ateliéru, Olomouc 1980

klauzurním souborem „Bříz". Odevzdává jej Jaroslavu Rajzíkovi, který s ním byl velmi spokojen. Bylo to úplně něco jiného, než dělali ostatní studenti zaměření na experimentální fotografii. Pokusila se o přímou konfrontaci s kýčem. Vytvořila fotografie, které na první pohled vypadají kýčovitě, ale po chvilce zamyšlení jako kýč už nepůsobí.

Ve spolupráci s Jaroslavem Krejčím vznikla poetická kniha „Reminiscence" o projížďce loďkou kolem Kampy, která zaujme především nápaditou grafickou úpravou. Z cvičení dokumentární fotografie u Pavla Štechy zajímavá kniha o olomouckém Prioru. Jako výstavní soubor za čtvrtý ročník odevzdává cyklus „Vodních hladin".

V roce 1982 proběhla v olomouckém Divadle hudby výstava fotografií Otakara Lenharta „Ilustrace k Rimbaudově Opilému korábu". Při této příležitosti se sním Milena Valušková seznamuje a píše o tomto pozapomenutém avantgardním fotografovi, členu Fotoskupiny pěti a Fotoskupiny tří diplomovou práci „Fotografická tvorba Otakara Lenharta ", kterou odevzdává v roce 1983. Získává za ni cenu Českého literárního fondu.

Praktickou závěrečnou prací na FAMU je dokumentární cyklus zachycující život v bývalé dělnické kolonii ve Štěpánově na

Moravě. Tímto svým výběrem tématu všechny mírně šokovala. Dokumentární fotografii se totiž vůbec nevěnovala. Sama vše vysvětluje:

Jeden z mých pracovních úkolů u Památkové péče v Olomouci před několika lety byla fotodokumentace dělnické kolonie ve Štěpánově. Mým úkolem bylo tehdy zachytit stav tří stavebních typů domků, které se ve skoro nezměněné podobě dochovaly až do dneška. Úroveň bytů a domků, přestože jsou postupně modernizovány, sotva odpovídá IV. bytové kategorii. Nejmarkantnější je to v ulici Štěpána Krejčího. Žijí zde ponejvíce staří lidé, většinou ženy - vdovy. Mladých rodin je zde pouze několik. Návštěva v této kolonii na mě tak silně zapůsobila, že jsem se rozhodla vytvořit dokumentární knihu, jako svědectví o životě a životních podmínkách dnešních obyvatel této malé části štěpánovské obce. Rovněž bezmocnost, jakkoli ulehčit život těmto starým lidem, mne přivedla k rozhodnutí alespoň fotograficky tuto skutečnost zaznamenat.)[5]

Milena Valušková se vrací do Štěpánova. Navazuje řadu přátelství, převážně se starými vdovami. Velice citlivě, žensky, zaznamenává život v ulici, kde se zastavil čas, v místech, kde po většinu dne se vůbec nic neděje. Babky, jak je důvěrně oslovuje, si vaří kafe na starých kamnech, uklízejí kolem domků, zajdou si na kus řeči k sousedce. Příjemné vzrušení nastane ve chvíli, kdy pošťačka přinese důchod, smutné přinese-li parte. Úmrtí je citelný zásah do klidu, který v této kolonii panuje. Parte putuje z ruky do ruky. Takovýchto vykolejení z každodenního stereotypu je zde ale velice málo. Pro fotografa nijak záviděníhodná situace. Přesto se Mileně Valuškové podařilo dostat pod povrch banální situace a zachytit tíhu opuštěnosti, která je pro štěpánovskou kolonii příznačná. Fotografie manžela zasunutá za sklem v kredenci je pouze tichou vzpomínkou. Velmi pomalu ubíhá čas, když už není proč a kam spěchat. Nejvýstižnějším záběrem dění v této kolonii je žena s kýblem, jako symbol denně se opakující drobné práce. Jen málokdy se objeví v tvářích těchto lidí záblesk štěstí a úsměv. Děti a muži se na fotografiích skoro neobjevují. Naděje na lepší budoucnost již dávno neexistuje.

Spočátku je Milena Valušková ve své

práci dosti nejistá. Dokument nebyl a není její doménou. Fotografie konzultuje se svým dlouholetým přítelem Jindřichem Štreitem, který učí na základní škole na Sovinci. V té době pracuje na dnes tak známém cyklu dokumentárních fotografii „Vesnice je svět". „Fotografie Štěpánova se mi od začátku velice líbily. Pomohl jsem Mileně odstranit několik drobných chyb, ale to důležité, atmosféra prostředí a citový vztah k fotografovanému byl v její práci od počátku. Zaujalo mě, jak Milena dokáže velice citlivě přistupovat k těmto starým lidem a navíc to ještě vyfotit." Tolik Jindřich Štreit.

Tato diplomová práce patřila k nejlepším na FAMU v roce 1983.

Přátelství Mileny Valuškové a Jindřicha Štreita bylo a je velice silné. Ani jeden z nich dnes není schopen říci, od kdy se vlastně znají. Při jejich setkání je vidět, jak se dokáží navzájem ovlivňovat a inspirovat. Jindřich Štreit zasáhl i do osudu Mileny Valuškové. Na Silvestra v roce 1983 ji seznámil se zemědělským inženýrem z Brna Jiřím Švarcem, jejím současným mužem.

Milena Valušková s Alenou Nádvorníkovou na své výstavě v Divadlé Hudby, Olomouc 1985

Odkazy v textu:

)[5] VALUŠKOVÁ, M.: FAMU 150 - DB - 3

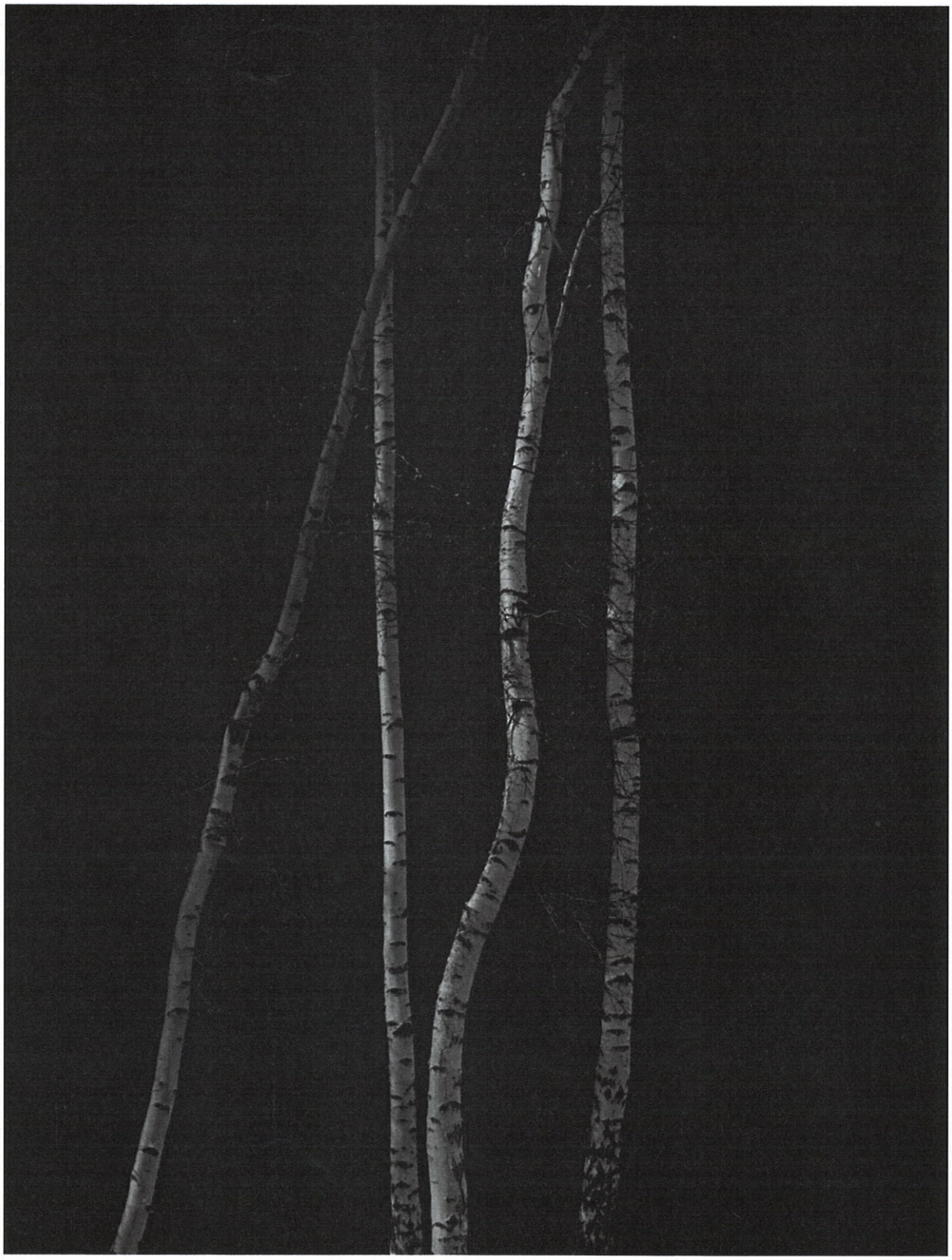

Z cyklu „Břízy“, 1979 - 80

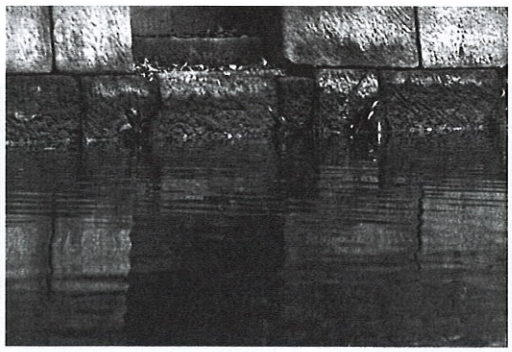

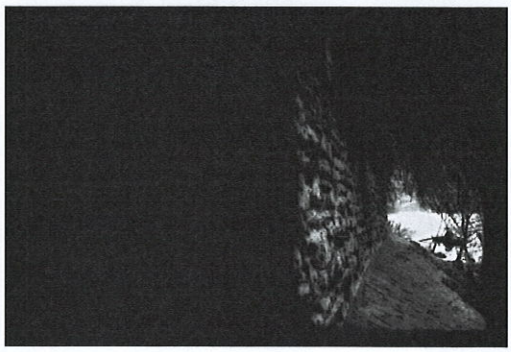

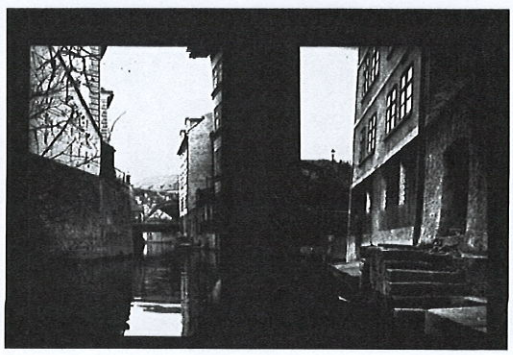

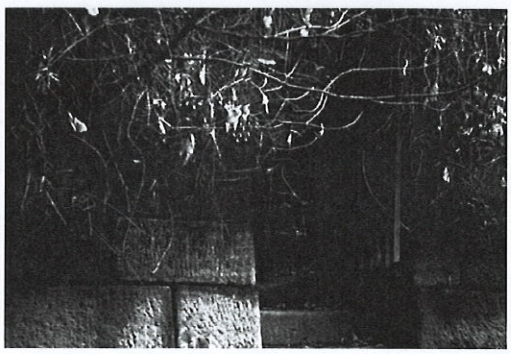

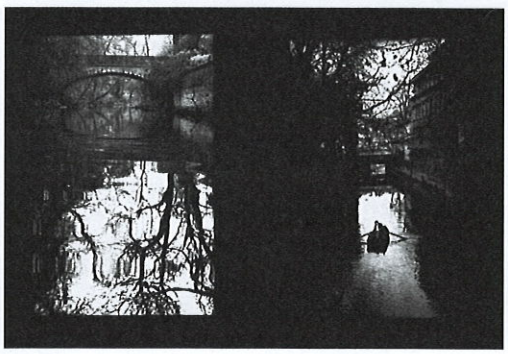

Kniha „Reminiscence“, 1980

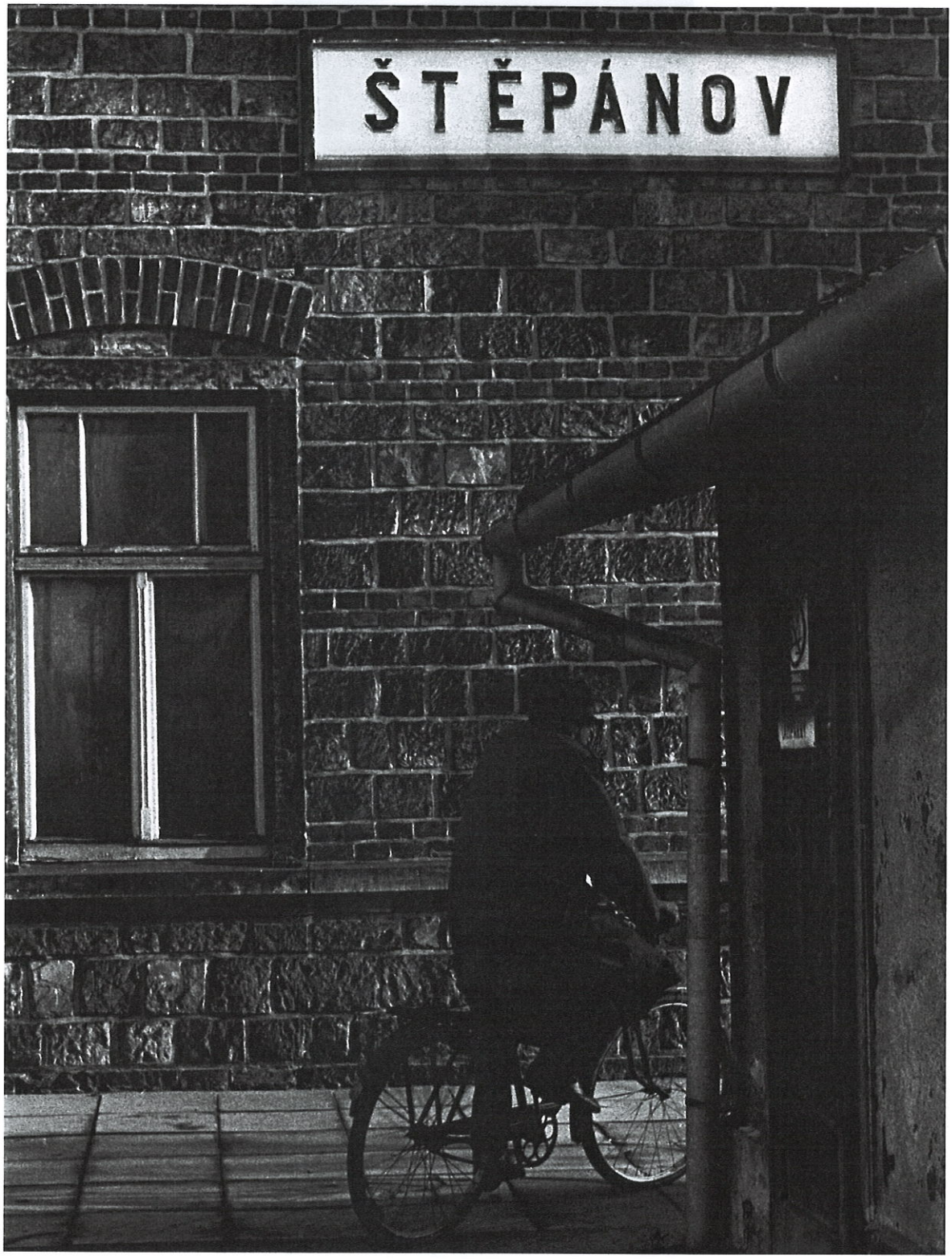

Z cyklu „Štěpánov“, 1982 - 83

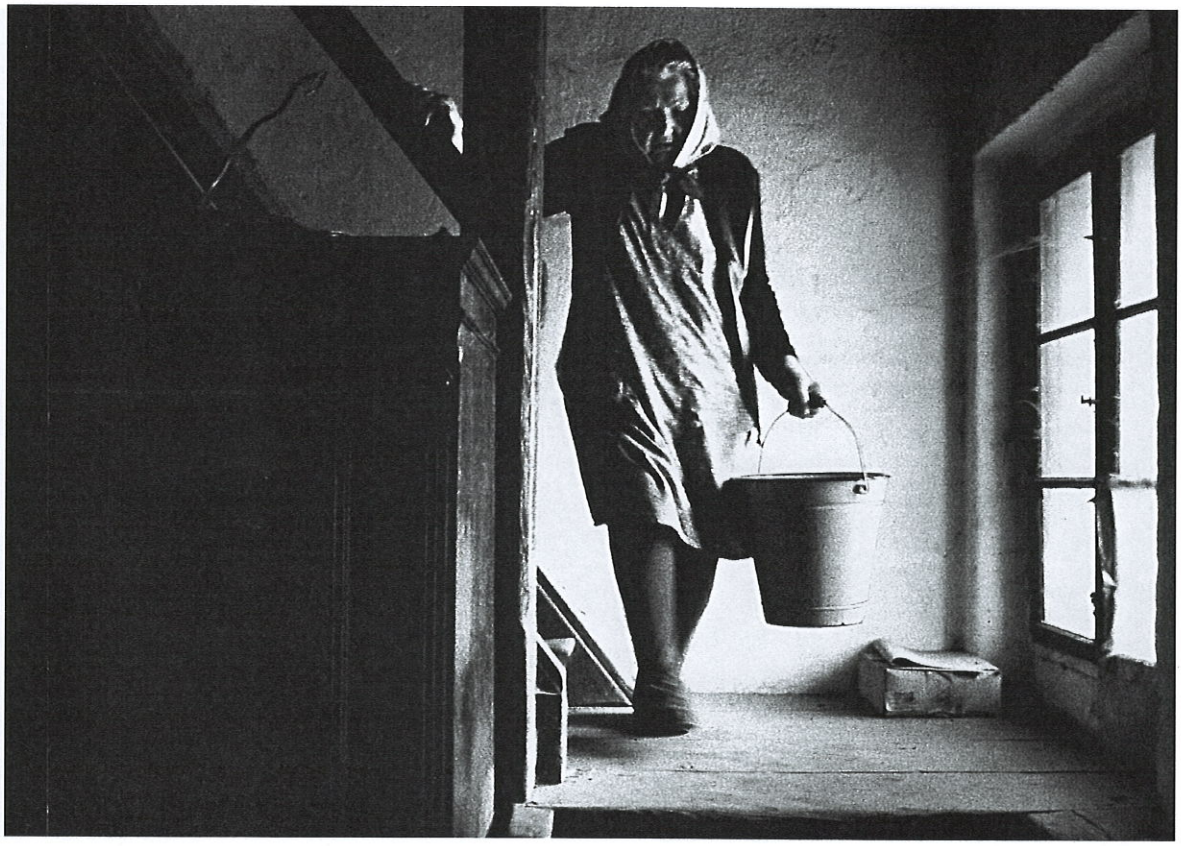

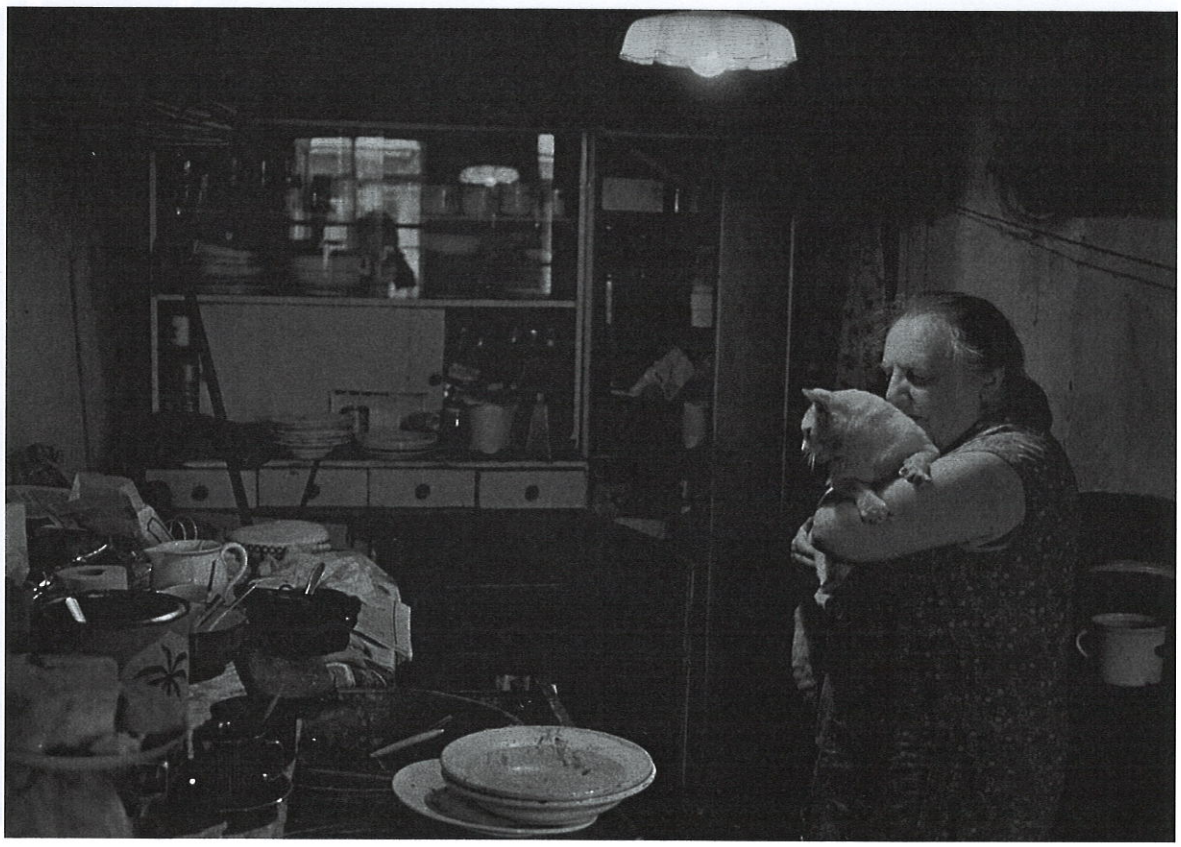

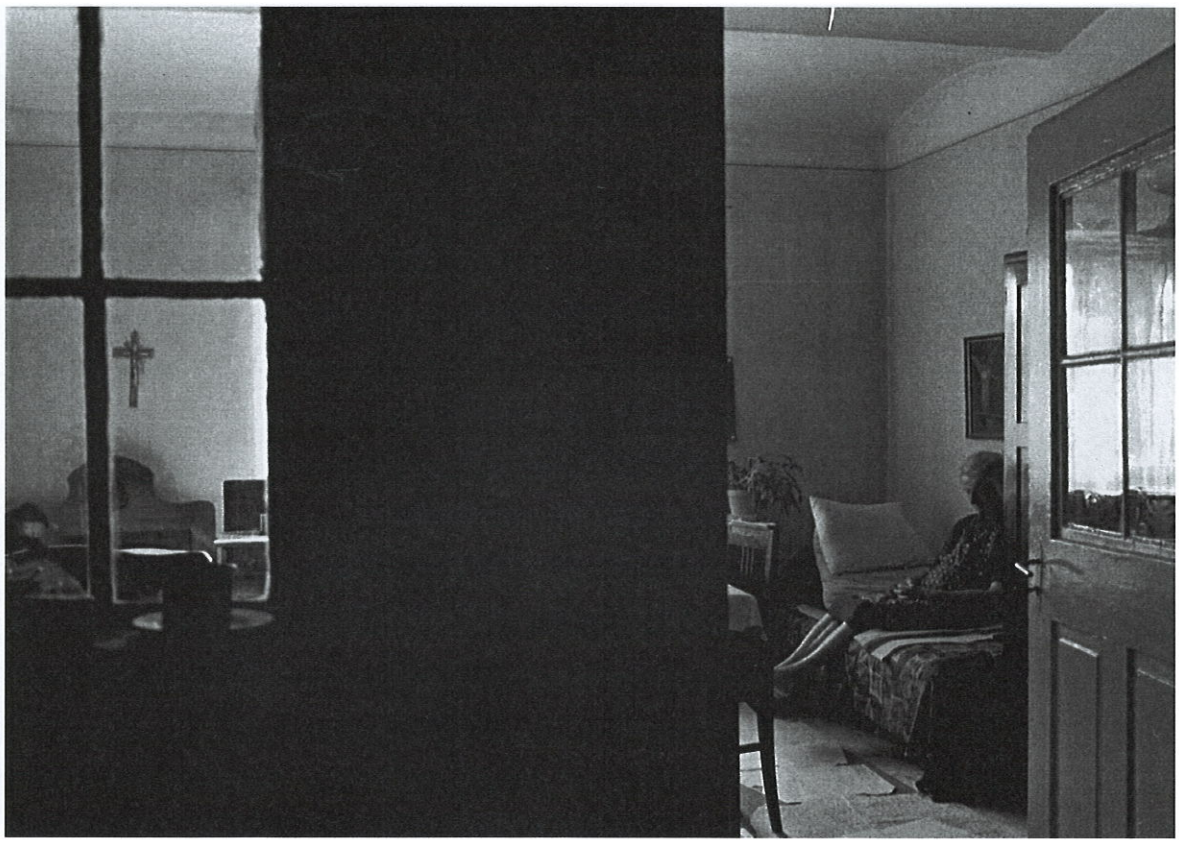

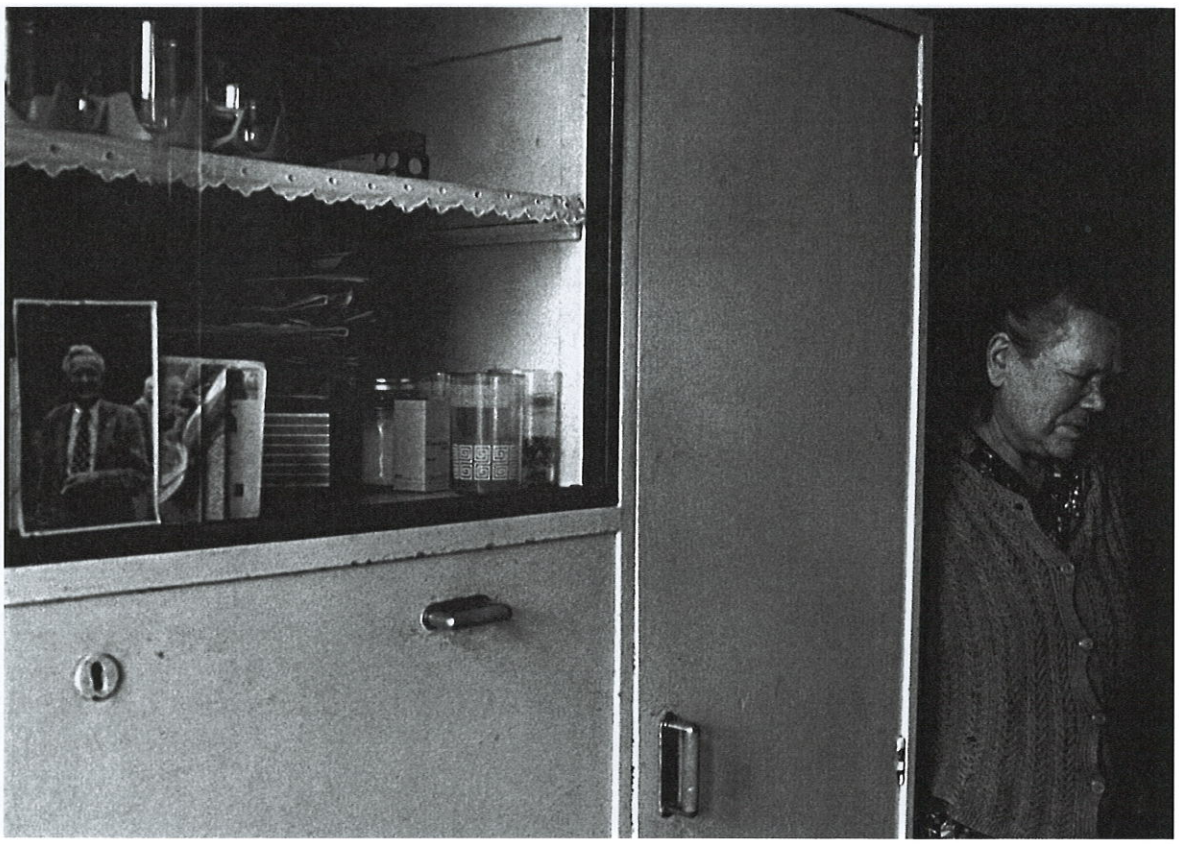

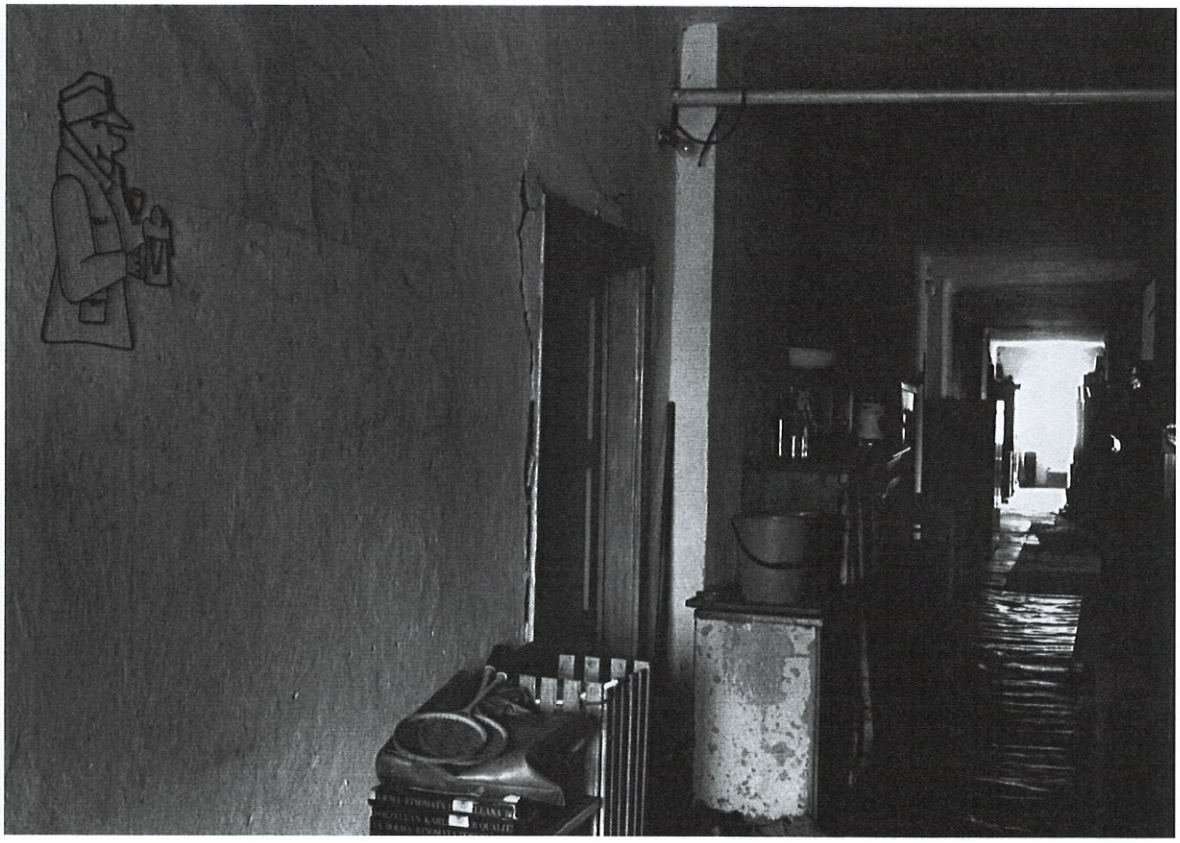

ZÁTIŠÍ

Po ukončení FAMU zůstává i nadále Milena Valušková zaměstnána u Památkové péče. Odchází odtud v roce 1987 na mateřskou dovolenou s dcerou Markétou. Ještě v průběhu mateřské dovolené v roce 1988 začíná vyučovat fotografii na Základní umělecké škole v Olomouci Nové ulici. Nastupuje na uvolněné místo po panu Miloslavovi Stiborovi, který odchází do důchodu.

Miloslav Stibor zavedl kabinet fotografie na této škole již v roce 1961. Je také autorem koncepce výuky fotografie na základních uměleckých školách. Známá je jeho učebnice „Fotografie pro Lidové školy umění". Vyuku rozdělil do několika věkových skupin. Kromě mladých žáků, kteří se teprve učí fotografickému řemeslu, zavedl i skupinu starších, pokročilejších studentů, se kterými se věnoval umělecké fotografické tvorbě. Několik jeho žáků zůstalo fotografii věrno až dodnes. Michal Macků, volný fotograf, který se svými geláženi řadí mezi naše přední současné fotografy. Miroslav Schubert, kurátor galerie Caesar v Olomouci na náměstí, věnující se divadelní a abstraktní fotografii. Petr Zatloukal, volný fotograf, který se věnuje dokumentu a komerční fotografii.

S odchodem Miloslava Stibora končí svou činnost i skupina jeho žáků. Milena Valušková přijímá do večerního studia úplně nové lidi. Na pravidelných středečních schůzkách s nimi probírá tradiční fotografická cvičení. Asi po roce činnosti z této třídy vzniká tvůrčí „Skupina M". Jejími členy jsou Michal Kalhous, Radko Novotný, Luděk Peřina, Jakub Sobotka, Zdeněk Sodoma, Jiří Slavík a Petr Vozák. Milena Valušková už není učitelem, ale vůdčím duchem této skupiny. Název sám odráží tuto skutečnost. „M", protože hybnou silou je Milena Valušková a „M", protože kromě ní jsou zde samí muži.

Milena Valušková se svými žáky v ZUŠ, Olomouc 1990

Vždy na podzim dochází k vzájemnému výběru tématu, které se bude během roku

zpracovávat. Fotografování se každý věnuje individuálně, na společných schůzkách se vzniklé fotografie předvádějí a konzultují. Práce vrcholí v létě uspořádáním několika výstav.

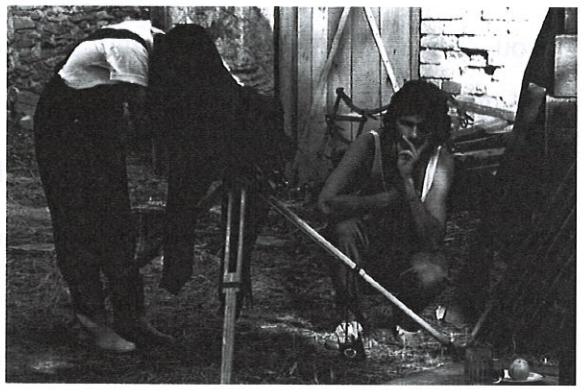

Milena Valušková a Jakub Sobotka na chalupě v Drahanovicích, 1992

Rok 1989-90 je věnován zátiší. Dramatické změny ve společnosti způsobily, že první výstavou „Skupiny M" je dokument z průběhu sametové revoluce: „Jak jsme to viděli". V roce 1991 se zpracovává téma krajiny. Milena Valušková přichází s návrhem konání fotografických akcí v krajině. Nejedná se o akce v pravém slova smyslu akčního umění, fotografie nejsou pouhým záznamem průběhu akce. Samotná akce je spíše podřízena fotografickému obrazu. Vznikají cykly „Adorace stromu", „Co zbylo po", „Sluneční oltář", „Doteky" a „Světelný most", které jsou později vystavovány v Olomouci v rámci výstavy „Litovelské Pomoraví" (1992), v Kolíně na akci Funkeho Kolín (1993), v Prostějově a „Skupina M" za ně obdržela první cenu na Národní výstavě amatérské fotografie AMFO v roce 1993. Posledním společným tématem je o rok později portrét. Vznikl výstavní soubor „Portrét fotografický", který byl divákům představen v Rožnově pod Radhoštěm a v Olomouci v roce 1994. Ještě rok probíhají společná setkávání, ale k další společné výstavě už nedochází. Během roku 1995 je činnost „Skupiny M" ukončena.

Milena Valušková si sama pro sebe dává za úkol pracovat na tématech, která zadává svým žákům. Tak začíná v roce 1990 vytvářet svá zátiší, zatím poslední uzavřený fotografický cyklus.

Ve starém domě na samotě poblíž Drahanovic nalézá potřebný klid a pohodu k tvorbě. Dům sám opředen řadou tajemství, jedná se o bývalý hulánský zájezdní hostinec vybudovaný během 30tileté války, je pro Milenu Valuškovou silným inspiračním zdrojem. Obdobně jako v předcházející tvorbě je zde patrná snaha o zachycení něčeho nepostižitelného. Nálady, atmosféry, myšlenky, pocitu nebo snad vůně? Snaha

dostat do obrazu i to, co se tam dostat nedá.

Ústředním motivem se stává kulatý stůl. Milena Valušková časem zjišťuje, že se jedná o zasutý symbol z mládí, z doby, kdy četla o králi Artušovi a rytířích svatého Grálu, zasedajících právě kolem takového stolu. To je nejjasnější vzpomínka. Stůl zůstává stolem. Všechny ostatní předměty - židle, ubrus, skleněná koule, atd... vystupují, tu více, tu méně zřetelně ze struktury zdi. Nebo se v pozadí naopak utápí, tak jako v paměti postupně mizí, ztrácí své obrysy a význam vše nepodstatné? Na fotografiích se místy objeví záblesk světla, náznak prozření, pochopení. Tato reminiscence nás může dovést až k obřadnému vyvolávání zašlých časů. Na tento přesah do jiných časoprostorových dimenzí nás Milena Valušková upozorňuje už samotným označením fotografií zátiší a jejich názvem „Rozpomínání".

Výsledný artefakt, výsledek možná alchymistických operaci v temné komoře, je však doslova prozářen podivuhodnou, noblesní lyrickou esencí. Racionální jednoduchost a geometrický řád seskupení několika předmětů - koule, papíry na kulatých stolcích obklopených židlemi - jsou znejistěny i absolutizovány, spiritualizovány. Ještě jen málo a budeme při pohledu na tato zá-tiší myslet na spiritistické stolky, ještě chvíli a koule, složené papíry i stolky se židlemi vyvanou do křišťálové vzpomínky. Jde ještě o předměty, tedy věci, které můžeme smyslově uchopit ?)[6]

Cyklus „Rozpomínání" vzniká také pod vlivem četby útlého filozofického spisu „Plamen svíce". Gaston Bachelard v této knize uvažuje o hnutí mysli člověka zasněného nad plamenem svíce, o osamělosti tvorby, o světle. Uvažuje o duševních pochodech spisovatele sedícího nad prázdnou bílou stránkou ozářenou plamenem lampy. O aktu vnitřní katarze, která probíhá dříve, než se poprvé dotkne tužka papíru.

Samota se zvětšuje, když se na stole, osvětleném lampou, rozloží samota bílé, nepopsané stránky. Bílá stránka! tato velká poušť, kterou je třeba překonat, která nikdy není překonána. Copak není tato bílá stránka, která zůstává bílou v každém bdění, velkým znakem bez konce znovu nastávající samoty? A jaká samota se vrhá na samotá-

ře, když je samotou prací zaujatého člověka, který se chce nejen vzdělávat, který chce nejen myslet, ale který chce i psát. Bílá stránka je tedy nicotou, sladkou nicotou, nicotou psaní.

Ale člověk je příliš sám, aby psal. Bílá stránka je příliš bílá, příliš neposkvrněně prázdná k tomu, aby člověk opravdu začal existovat, když píše. Bílá stránka vnucuje ticho. Odporuje důvěrnosti lampy. Mezi tyto dva póly je osamělý člověk, zaujatý prací, rozdělen.

... jen tu bělobu chrání
pustý svit lampy na prázdném papíře?)[7]

Tyto myšlenky, toto rozjímání se na fotografiích Mileny Valuškové zhmotňuje. Cylindr lampy ztrácející se ve zdi, prosvítající bílé papíry na kulatém stole, záblesky světla na čisté ploše.

Tvorba Mileny Valuškové má silně introvertní charakter. Netvoří pro někoho, ale jen sama pro sebe. Nécítí potřebu vystavovat své fotografie, natož je někomu prodávat. Z každé případné transakce je dosti rozčarováná, raději poté fotografie lidem věnuje.

Tvorba je pro ni rozmluva se svou duší. Potřebuje k ní určitou pohodu, klid k zamyšlení a meditaci.

Právě o potřebný klid nejspíš Milena Valušková přichází v roce 1993, kdy otevírá v Olomouci „Studio M" zaměřené na užitou fotografii a grafiku. Pod přívalem zakázek ustupuje vlastní tvorba do pozadí zájmu, až v posledních dvou letech úplně ustává. Doufejme, že je to jen přechodný stav, jedna z etap vývoje její osobnosti.

Odkazy v textu:

)6 NÁDVORNÍKOVÁ, A.: Fotografie

Milena Valušková, katalog, Olomouc, 1992

Z cyklu „Rozpomínání“, 1989 - 94

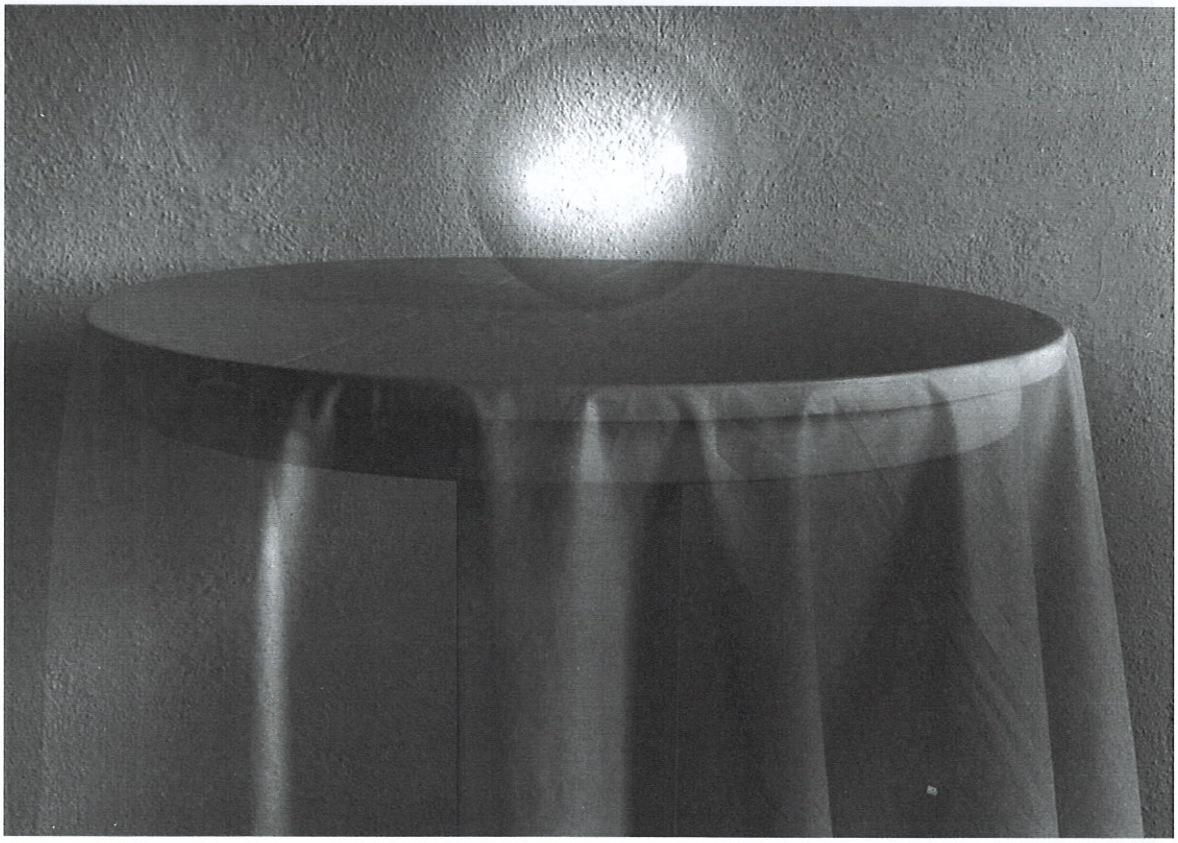

Z cyklu „Rozpomínání“, 1989 - 94

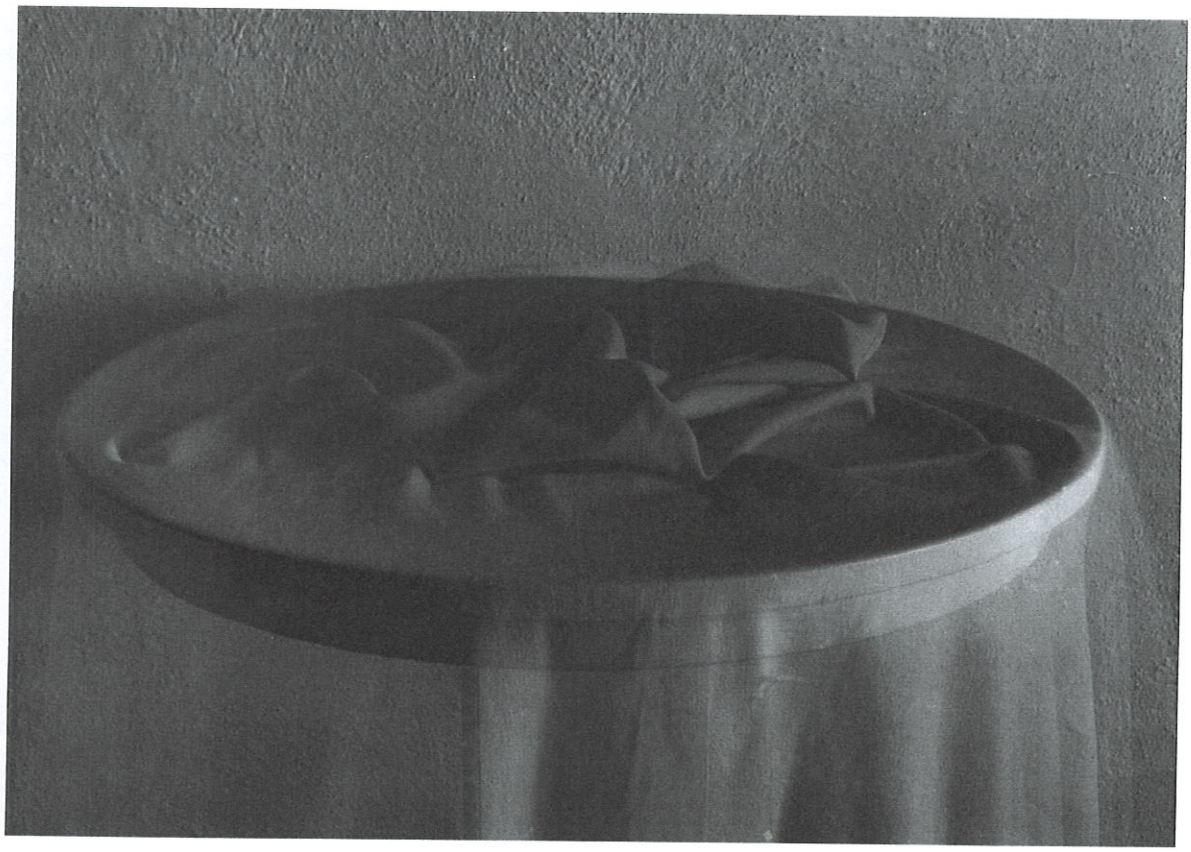

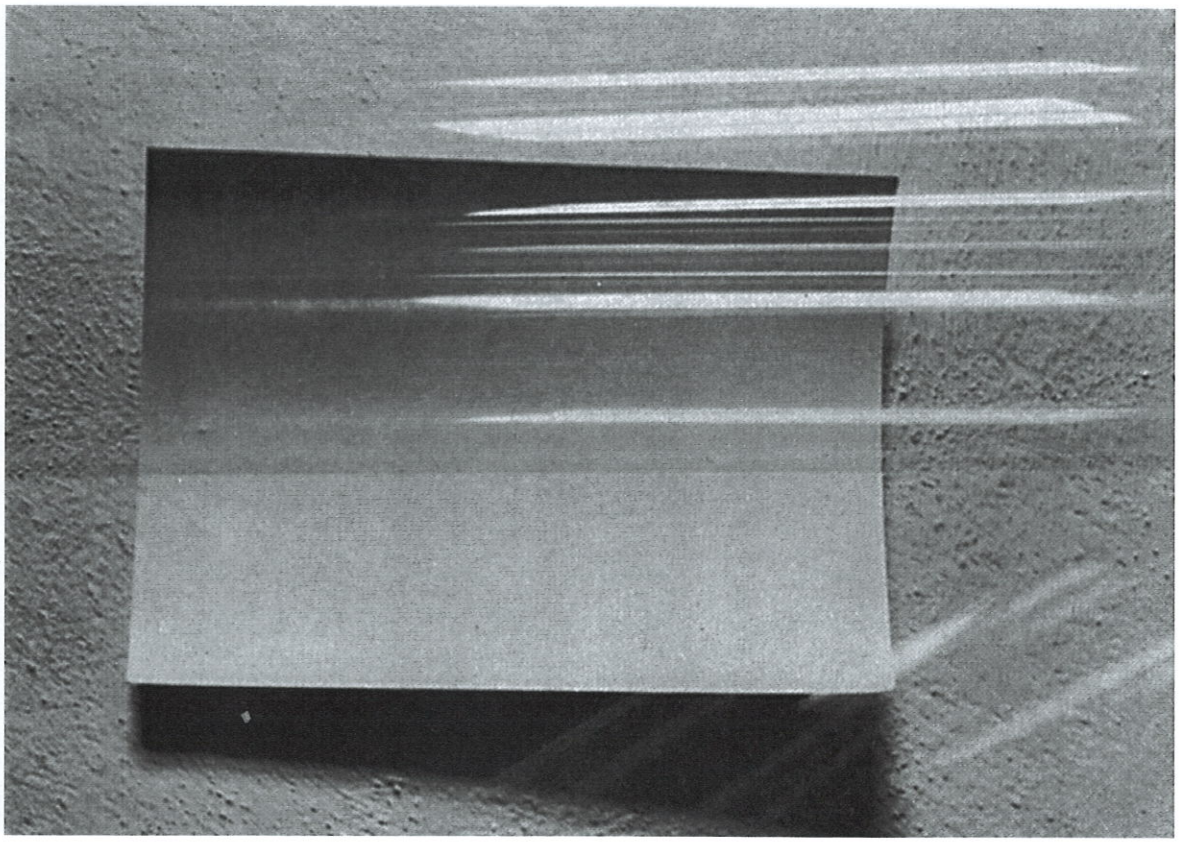

Z cyklu „Rozpomínání“, 1989 - 94

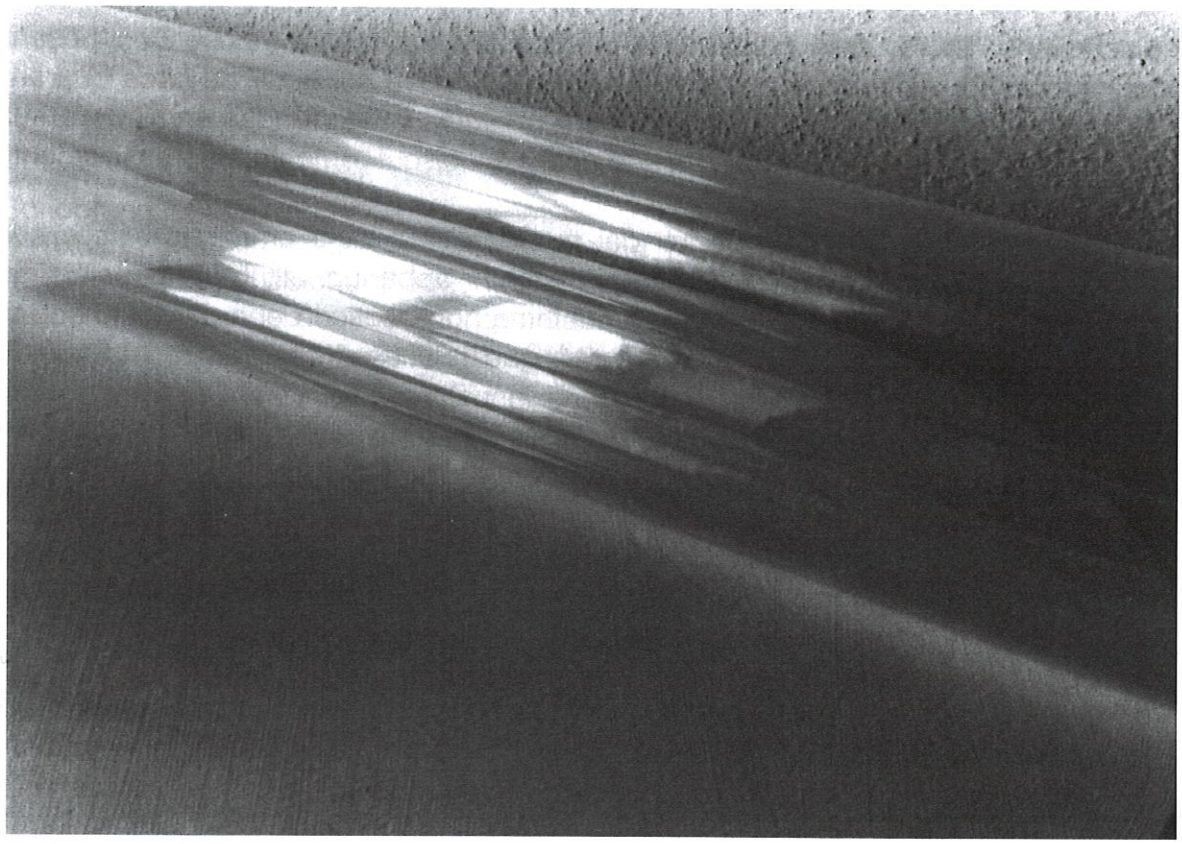

ROZHOVOR

J.S.: Jak jste se stala fotografkou ?

M.V.: *Jestli myslíte fotografkou jako profese, tak po ukončení základní školy mi bylo doporučeno fotografické učiliště v Brně, protože jsem nemohla studovat na žádné střední škole. Tehdy z důvodů rodinně politických. Posléze jsem chtěla studovat na různých vysokých školách, v 70 - tých letech jsem zkoušela i medicínu, ale nakonec jsem zůstala věrná fotografii a rozhodla se studovat FAMU, což se mi nakonec podařilo.*

J.S.: Změnil se váš přístup k fotografii po absolvování FAMU?

M.V.: *Poznala jsem náročnost profesionální fotografie, což byla dobrá škola. Pro volnou tvorbu se přístup k fotografii změnil pouze ve smyslu technické dokonalosti.*

J.S.: Máte nějaký vzor u jiných fotografů_

M.V.: *Na vzory jsem nikdy netrpěla. Tedy žádný vzor nemám. Je-li řeč o jiných fotografech, pak koho si vážím a s kým cítím jistou spřízněnost jsou Sudek, Jan Svoboda - z „klasiků". V oblibě mám i některé dokumentaristy - Dagmar Hochová, Jaroslav Krejčí, Markéta Luskačová.*

J.S.: Čím fotíte?

M.V.: *Pracuji ráda na větší formát - kamerou Asahi Pentax nebo s kamerou Mamiya SP 23.*

J.S.: Co je při fotografické tvorbě nejdůležitější?

M.V.: *Zaujetí pro téma, potřeba se vyjádřit a posléze trpělivost s vytrvalostí. Fotografie jako tvůrčí proces je dost zdlouhavá.*

J.S.: Vaše fotografie jsou subjektivní, niterně laděné...

M.V.: *Určitě se v nich odráží moje pocity a myšlení, jinak to ani nelze. Nemám ráda agresivní a šokující umění. Dobře se cítím v tichých místech a ve svých fotkách chci nabídnout hlavně jakési „zastavení", či ono „tiché místo". Určitě v sobě nesou i stopy nostalgie za událostmi, které už pominuly.*

J.S.: Jakou váhu přisuzujete tomu. zda jsou vaše fotografie aktuální a moderní?

M.V.: *Žádnou*

J.S.: Celý váš život je spojen s Olomoucí. Neláká vás cestovat a poznávat cizí kraje ?

M.V.: *Nemohla jsem cestovat. Mnohokrát jsem se snažila, ale vždycky to uvázlo někde na úřadech. Jinak mohu cestovat kam chci v myšlenkách , a tam je prostor neomezený.*

J.S.: Kolik fotek jste prodala?

M.V.: *Prodávat volné fotky mi nějak nesedí. Zajímavé pro mně ovšem bylo, že se prodaly některé věci při výstavách ve Florencii a v Luzernu. Pokud se o prodej stará někdo jiný, tak to jde. Já osobně neprodávám. Dost fotografií jsem ovšem darovala.*

J.S.: Co si myslíte o zásahu do fotografie?

M.V.: *Proč ne, je to věc každého autora. Já dávám přednost čisté fotografii.*

J.S.: Jak vnímáte svoje fotografie na výstavách ?

M.V.: *Někdy se mi vlastní fotografie vystavené na zdi docela líbí, a to je potěšující. A samozřejmě mi to dodá i chuť dělat dál.*

J.S.: Nevadí vám, že fotografie je pořád ve výtvarném umění na druhé koleji za malbou a sochou?

M.V.: *Trochu mi to vadí, je to asi tím že fotografie jako medium je masová. Dá se k tomu připojit jedna věta, ale s otazníkem: „Fotografie je umění, které mohou dělat všichni?“*

J.S.: Čtete ještě básně?

M.V.: *Dnes zřídka. A když náhodou nějakou přečtu, tak žasnu, jak je poezie úžasná.*

J.S.: Celým vašim životem prostupuje velké téma - STROM. Jaký mají stromy pro vás význam?

M.V.: *Když jsem v mládí hledala fotografické téma, rozhodla jsem se pro strom. Je to prostě úžasný symbol života. Mohla bych teď citovat spoustu výroků na toto téma, ale je to asi zbytečné. Tehdy, v oněch letech 1970 - 75, fotit, lépe ztvárňovat stromy ješ-*

tě šlo, ale dnes je to už těžší, i když aktuálnější. Možná.

J.S.: Ve vašich fotografiích je zřejmá snaha o určité povznesení reality do vyšších sfér. Jedná se o něco podobného jako náboženství?

M.V.: *Moje fotografie nejsou pro lidi exaktně myslící. Ten kdo se nesetkal s náboženstvím, vírou, s obecně známou otázkou: „Kdo jsme, odkud a kam jdeme?", toho moje fotografie asi neosloví. Jsou opravdu, jak říkáte, o* něčem podobném jako náboženství.

J.S.: Co je pro vás v životě nejdůležitější?

M.V.: *... v životě nejdůležitější? Nakonec přece jenom láska a přátelství - přátelství a láska.*

J.S.: Co považujete za úspěch?

M.V.: *Rozhodně ne úspěch v běžném slova smyslu, jak je všeobecně uznáván. Zůstanu u úspěchu v oblasti umění. Vzpomínám filosofa Josefa Šafaříka, který kdesi říká, že v dobách minulých kultur si za své dílo ručil umělec sám. Tedy ne jako je tomu dnes, kdy se hodnota díla určuje penězi a publicitou a kdy za kvalitu díla ručí kritika. Úspěch pro mne znamená něco velmi bytostného, můj vlastní pocit nad něčím dobře vykonaným.*

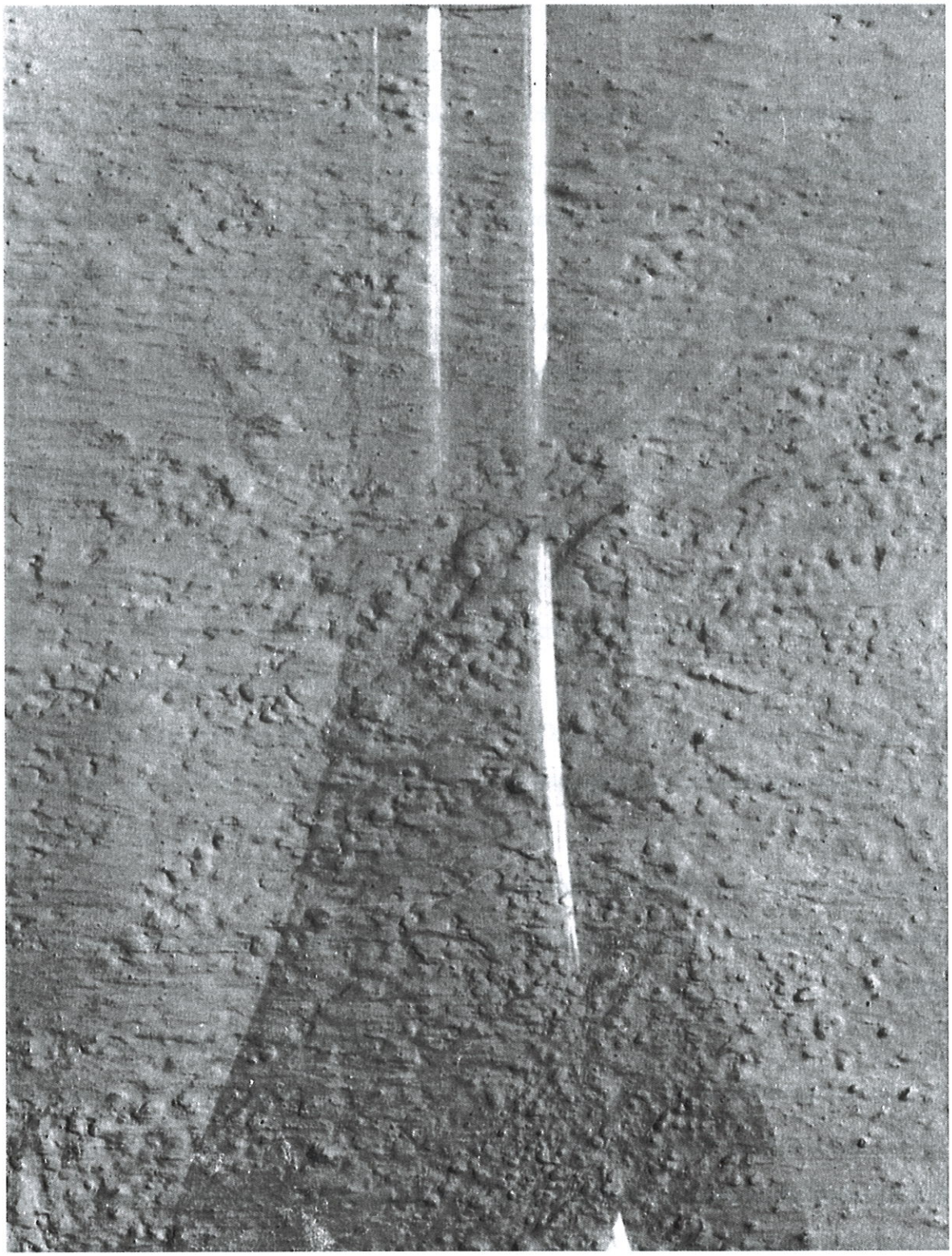

Z cyklu „Rozpomínání“, 1989 - 94

SAMOSTATNÉ VÝSTAVY

1973 OLOMOUC - Divadlo hudby
1974 HUKVALDY
1975 OSTRAVA - Fotochema
1976 PRAHA - Divadlo v Nerudovce
1976 OLOMOUC - GaleriePod podloubím
1979 OLOMOUC - Galerie Pod podloubím
1979 OSTRAVA - Divadlo hudby
1981 LITOVEL - Muzeum
1981 SOVONEC
1981 UNIČOV
1985 OLOMOUC - Divadlo hudby
1990 PŘEROV - Galerie díla
1992 OLOMOUC - Galerie Aura
1992 FLORENCIE
1994 VALAŠSKÉ MEZIŘÍČÍ
1994 ZÁBŘEH - Galerie Tunklův dvorec

SPOLEČNÉ VÝSTAVY:

1977 PRAHA - Ženy s kamerou
1978 PRAHA - Ženy s kamerou
1979 PÍSEK - Poezie ve fotografii
1980 ČESKÉ BUDĚJOVICE - Strom v životním prostoru
1980 HODONÍN - Fotografie na FAMU
1981 KARLOVY VARY - Fotografie na FAMU
1984 PRAHA - Divadelní fotografie na FAMU
1985 BRNO - Fotografie absolventů FAMU
1986 BRNO - Bienále fotografie krajiny
1989 TORONTO KANADA
1989 OSTRAVA - Výstava ke 150. výročí objevu fotografie
1991 OLOMOUC - Spolek olomouckých výtvarníků
1991 OLOMOUC - Unie výtvarných umělců
1993 LUZERN - Spolek olomouckých výtvarníků
1994 ROŽNOV POD RADHOŠTĚM - Portrét fotografický
1994 OLOMOUC - Portrét fotografický
1995 PRAHA - Česká fotografie
1996 VENEDAL HOLANDSKO

Z cyklu „Rozpomínání“, 1989 - 94

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BACHELARD, G.: Plamen svíce, 1970, Obelisk, Praha

BALAJKA, P.: Encyklopedie českých a slovenských fotografů, 1993, ASCO

HLAVÁČ, Ľ.: Dejiny fotografie, 1987, Osveta

KOBLASA, J.: Čestmír Krátký (monografi

ŠAFAŘÍK, J.: Sedm listů Melinovi, 1993, Atlantis

ŠAFAŘÍK, J.: Cestou k poslednímu, 1992, Atlantis

BIRGUS, V.: +++, Československá fotografie č.4, 1976

NÁDVORNÍKOVÁ, A.: Milena Valušková, katalog, 1992

VALUŠKOVÁ, M.: FAMU 150-DB-3, 1983